

I

1.

*о једном **можда**, о **можда** једином – **можда***

Залуд се Михајло Миша Мишел М. Скерл жели сетити кад је он то сањао седам као смрт мршавих крава, где посрћући излазе из широке мутне реке, те незајажљиво, од рога и рога – па све до репа, до репа чешљаног, репа тимареног, прождиру оних дебелих седам што дремљиво преживају на обали.

Залуд.

Залуд и узалуд.

Он то никад и није сањао.

Хебрејско божанство, које многи једноставно називају Богом, а толики и само богом – не бејаше му у дугом, и у све дужем, и дужем низу слало ноћне море, кошмарну ниску која би садржавала увек исти сан: утварно јављање једног, загонетком тросмисленом уобрученог, кобног наговештаја, неког, каквог ли то?, колико ли то? фаталног предсказања. Али и да јесте, да беше, из ноћи у ноћ, из црне у црњу, из црње у прецрну, да сањаше само **језивоигрозно**, и да сањаше и сањаше увек исто **језивосвеисваштагрозно**, божанство му напоследку, по буђењуиз кошмара, не би му послало, као што јесте древном, оном откад још балсамованом владару, не би му послало нити неко чудесно, као онострано јутро, један дан светао несравњивом, неупоредивом ведрином, *Гле, јер кô никад пре – светом је грануло! Ах, сјајна ли сјаја... – дан зачет у јаркој, у огњеној зори, ...кô да је сунчан пар! /Да л'за првим засја и брата ватрен жар?* – нити би му, у том „буразерском“,

„двосунчаном“ јутру, послало пророка на глас изашлог да уме прозрети свашта, и свашта сневано; мага вештог да разобручи све, и све загонетно (*И дадне Бог Данилу, којег Халдејац назва Баал-тасар, да разумије сваку утвару и сне...*); да видовито ра-забере неку страшну опомену – *Ево, јавља ми се, јавља, авља, вља...* – гатара умешног докучити је, одгонетнути, а потом – реч-ју чудотворном исплести спасоносно ткање (... *и нађе се десет пута бољи од свијех врача и звејздара што их бјеше у свему царству Вавилонском* .), басму какву, чаролију ткану од слова светих именица и блажених придева, оно што би *можда* и могло помоћи – попут верижне, од железа коване кошуље, попут једног волшебног прслука, невидљивог али непробојног, кројеног магичним глаголањем – утицати да се на затеченог Скерла ненадано не сручи, као што се има сручити, пуна недеља уклетих дана, седам злосрећних дана густо низаних попут уловљених рибица на врбов прут, ређаних и поређаних у грозну седмицу, у зли тједан дуг као седам гладних библијских година.

Нити какво тајанствено упозорење беше упућено, нити би, пак – и да јесте – било примљено. Миша М. Скерл, с одавно стеченом и већ добро очврслом искључивошћу, из корена чупа сваку недоумицу која би непрестано, слично корову што буја из расточеног кућног прага, ницала и ницала из поменутог *можда*. То значи да пред собом неизоставно уклања, а данас само тако – пред собом у себи, у самом себи, док некад то чињаше пред другим и другом, неумољиво треби клице и најмањих колебања што би да цикљају из тог– зачудо? – чудило би се тако Скерл, још врло, врло држећег волшебног *можда*, из тог и даље важећег, зачудо? и баш зачудо? – ето колико се некад чудило – из још увек важећег магијског *можда*, из оног што од памтивека, налик неуклоњивом међашу, лежи на чудесној размеђи два света, и постојано бележи границу где нам некако скончава **овај** и **овакав**, а зачиње се неки тамо **онај** свет, нешто **тамо**, неко **тамосветско**, и неко **оно**, неко нешто **оносветско**.

А што се, као палеолог над раскопаним гробом пра-човека, и преко чудејствујућег *можда* наднело то дво-струко-троструко Скерлово „зачудо? и чудо баш зачудо?“ – то је због **толико** оних који сматрају да **и** мистично **и** чудесно **и** магијско **и** свето – **и** све **нестварно** томе слично (*натприродно* је вероватно најприкладнија реч којом би се барем овлаш наговестила, макар крокирала, тајанствена природа тих оносветских збивања и тамосветских појава), дакле – **толики** сматрају како данас **све то** јесу само муми-је ирационалних идеја, та спарушена веровања у чуда јесу беживотна и бескорисна као и поменути фараон, откад још упокојени цар мисирски. Тако мисле **толики**.

Међутим, постоје и извесни **многи** због којих поменуто „*можда*“ и јесте у „врлодржећем“ стању. Јер ти **многи**, све по основу неког стварно им припадајућег права на властито, како се каже – мишљење, права на лични, како верују – избор, тај антимунијски став **толиких** проглашавају једноставно незналачким. Безбожно вас је обузело бунило, грозница неупућености, господо, а то вам је симптом, дакле – показатељ, којим се испољава једно опако оболење личних уверења – акутни *agnosticismus*. Стање нимало безазлено за ваше душе, али – радујте се господо, радујте, јер ипак јесте излечиво. Може се безбожништво преболети, и може се вечно спасење краткотрајним кајањем заслужити, и то – замислите – било кад и било где на овом белом свету. Задобити кроз покајање белосветски спас властите душице данас је сваком и свуда доступно попут аутомата са леденом колом. Тако мисле **многи**. Акутни вам је то, кажу, господо, *агностицизам*. Болест озбиљна, али хвала драгом, да се прећкрстимо, Боћгу, још јој има лекћа. Имаћима.

2.

како уловити миша, или: у почетку беше лагати

Колико је тачно **многих**, а колико **толиких** – макар и приближно – тешко је одредити. Пребројавање се мора ослањати на властити исказ и лични чин *верујућег*, или у чудеса *неверујућег* појединца. А људи, лажући друге, чине свесно оно у шта не верују и казују оно што не мисле. Или несвесно, лажући тад прво себе, а можда и једино себе, и чине и заступају и мисле оно што никад ваљано не промисле. Тек на трен што помисле, ма **тек**тек на **трен-трен-трена** нешто замисле, а већ им се створило, као да је из земље искрсло, до неба им, понад свих облака, изцикљало уверење, растом сасвим слично оном фабулозном пасуљу (*phaseolus magicus*). Грдно, недогледно – **а** ломно **а** крхко **а** распадљиво попут упахуљене главице маслачка. И већина тако. Чини и мисли. И не домисли. И тако осећа. У души им осећање до осећања, маслачак до маслачка, пахуљасте, непостојане пољане маслачака. Први их лахор обезглави. Јер већина само тако. Или претежно тако. Уверени су да голим рођењем добише ту моћ муњевитог „мишљења“. А поред тога и могућност једног пахуљастог „вољења“, слично клемпавим ушима претка, или способностима варења и знојења.

Несумњиво је, тако сматрају, да могу нешто властитом мислити (ми мислимо да „мислимо“, јер да не „мислимо“ како би мислили како мислимо да „мислимо“), и могу нешто своје осећати (јер „баш волимо“ да осећамо, а како би „баш волели“ кад не би баш нешто осећали). И заиста – неоспорно је да се сви људи рађају с урођеним способностима мишљења и вољења. Као што се рађају с могућношћу да проходају и проговоре, да постану умни или остану глупи. Али – не наслеђују се од предака само моћ мишљења и вољења, већ и садржаји мисли, списак уверења, листа осећања. Шта се и како има мислити. Ко ће се то и зашто волети. Много чега, а често и **сва** садржина свести, коју већина сматра властитом, само својом, урођеном и неизмењивом попут клемпавих ушију,

или лепих очију, или склоности ка гојењу – ту садржину добили су много касније, додељена им је накнадно, годинама након рођења, па је само тако, као додељену и накнадну, и мисле и осећају. Држе је за урођену јер им сејана и посејана по духу и души још у оном добу које је заувек умакло памћењу – у узрасту у којем тек што бејаху проходили, тек што су били проглагонали. Сад им се чини да све то из њих расте самоникло, некако „природно“, само из себе, и да је то њихово и само њихово, а стигло им је, како то испрва сваком људском створењу и бива – **споља**, од **других** је добијено, од претеча, од разних и разноразних претходника, добијено је као готово, као пробано, као коришћено, попут разгажених ципела и похабане кошуље коју деца сиромашних наслеђују од старије браће и сестара. Туђом се главом мисле тако добијене, разгажене мисли. А кад се нешто осећа то тада јесу туђег срца подгрејани, умлачени осећаји.

Тако испрва и мора. Увек. Неко нас рађа, даје нам живот, а потом предаје и садржаје живота. *Даје* оно што је било *пре*, јер је и сам био *пре*, био је кад *нас* није било, и даје нам, предаје, оно што је било и пре нас, и пре њега, и пре предака, и можда пре свега, и оно што је било пре свега и свачега. За неког то је васељенско светло, за неке таква тама, за неког творачка реч, чак и таква лаж, она бела, плодотворна лаж, *У почетку беше лаж, lies, lügen, лагати, λόγος*. Матора је мачка искусно загризла мишју кичму на правом пршљењу. **И ЛОГОС бјеше у Бога, и Бог бјеше ЛОГОС**. Сад се њено маче игра ловца с полуживим глодаром који скончава уз малаксавајуће трзање скоро обамрлих ножица. Маче га гурка, њушка, преврће. Загледа се у црне тачкице очију испуњених голим, чистим, најстаријим ужасом. Смрт. Танки, замирући цијук хтео би да звучи оштро, бесно, да уплаши. Пружа се последњи, нејак и узалудан отпор. Нада. Она да, као да је нешто у њему дало знак за крај игре, маче заскаче полумртвог глодара, севају мале чељусти, кољу тај

лажни, немоћни плен. Победник прождире пораженог као што су некад победници у људском обличју, у другим, другачијим, или можда и сасвим сличним играма, прождирали срца надјачаних непријатеља. Позно је лето. Сваког дана Сунце се спушта за једну пречагу ниже на својим огњеним лествама. Крати се обданица, издужују се вечери. То се подне и поноћ вечно отимају око светлости, као два буновна спавача око заједничког и прекратког њебета. Проређене крошње дрвећа расипају светло лишће, нештедимице попут рекламних летака. Хијероглифима пожутелих, исушених жилица исписују само једну поруку: ускоро се има свршити кратко, прекратко мачје детињство, и све игре лажног лова. Неће бити раздраганог скакутања око туђег плена. Никад више. Маче је сад дугобрк, дугореп, стално полугладан мачор. Чами над рупом пољског миша. Чека да глодара из легла измами глад како би утолио своју. Два живота зависе од мере њихових стрпљења и једне смрти. Од мишје смрти. Чија ће истрајност превагнути на таквој клацкалици. Угледавши их, сам живот, неопажен, отелотворен у неког сличног ратном репортеру који обилази војиште једног бескрајног рата, записаће у своју журналистичку бележницу: *Трпен – спасен*. Тако јесен, још отако зна за себе, неумољиво окончава све играрије-лагарије живота.

А тако испрва и мора. Свима нам живот почиње у играријама. Појављује се прерушен у нешто што није, што никад неће бити. Безазлен, доброћудан лажливац, тако живот мисли о себи, приповедач сам малих успављујућих прича, скаске су то, невине обмане, *white lies, white*. А заправо, живот нам је вешто закрубуљен у привидну безазленост попут насртљивога трговачког путника камуфлираног у срдачност, маскиран у ни са чим мерљиву, најизврснију пријазност. То је стварни живот – један наметљиви лукавац који нам током детињства подмеће тек наговештаје

оног што заиста јесте. *Black lie. Black. Црна*. Неком најцрња. Оно што расте у мушкарца, док из дрвеног мача и пластичне пушке, као сликар из пресахле тубе покушава на белу подлогу детињства исцедити кап тобожње крви, може ли и наслутити да се таква, само стварна, животом лије у потоцима. И док из гуменог новорођенчета, из лутке глуве, молване, оно што расте у жену залуд мами неми гугут да јој прхне невином тишином, слути ли да ће изнутра једном и сама тако онемети, оглувети од јаука свакодневице. Људи умиру жељни обећане тишине, *Поштуј оца својега и матер своју, да ти добро буде...*, умири жедни наговештаване *...и да дуго поживиш на земљи*, а изневерене белине. Удице су бачене, мамци су окачени, мамци добро орезаних, разгажених мисли, и подгрејаних, умлачених осећања; и мамац обећања из *заповести Божје број 5*, и мамци осталих таквих *бројева*; и мамци древних „ваља се“, и мамци модерни, „кô сав-нормалан-свет“ намамљиви мамци. *Детињство јесте...* – настаје још једна белешка оног неуморног репортера у његовом журналистичком дневнику: *...детињство јесте налик погибелном путовању једне рибице кроз шуму животних удица*. Људско друштво је упоран, најупорнији риболовац. Неумољив је то рибар душе човекове.

Тако испрва бива. Живот нам свима почиње као играње живота. Не знамо да нешто као позориште уопште и постоји, а већ глумимо живот у театру људског постојања. Глумци смо живота. Већина то остаје доживотно. Онај наметљивац на вратима постојања, онај с нацртаним торбарским осмехом који му се протезао око дућанцијске главе као екватор око Земље, тај беше лукав, прелукав. Варалица овејана. Подметнуо је копију. Неком полуживу, неком полумртву, а свима непомичну, удрвећену копију живота. *Спаси нас, спаси од лукавога. Спаси!* Од шупљих подметачина његових – спаси. Спаси од испразног. Дај нам живог живота.

Пуног. Правог. Али – до правог нас воде једино сопствени брци. Властити њух за властити плен. И лако је мачки, још лакше мачору, пуна су поља нестрпљивих, бесловесних глодара. А тешко је, претешко, људима одрасти у ловца својих мисли. Још им је теже израсти у ловца сопствених осећања. Најтеже. То је одрастање над одрастањима. То је плен који је најмучније преотети од забрабуљеног преваранта. И зато већини, још од памтивека, мада су они тога несвесни попут хипнотисане групе гледалаца које мађионичар, излажући их илузијама разорног земљотреса, наведе ваљати се по поду, већини има већина мисли и осећања, све док буду дисали, споља бити уношена у њихову детињу, лагаријом омађијану, упокорену, камену подобну свест. Све што им дух има запремати биће спуштано у њих као што мачка пред разиграно маче спушта убогаљеног, полуживог глодара. Целокупан садржај душе биће им споља испоручиван попут пошиљке каталожке робе:

'ћеро моја ♀мила, здрава ми била 'иљаду лета
ал' немо' ми море, тако ти свих **мука** Исусових,
и овог ти часна крста,
немо' ми море поћ ми за как'ог ♂,
за оног, сачувај ме Боже, кр'шћана,
за клетог латићина.

Тако испрва бива. Свима. Одувек. Уздуж и попречно доживотно детињастих, трајно зелених људских душа, космичке прилике и друштвене неприлике сеју и сеју само *опишта* уверења и *прописна* осећања. *Опште* је увек оскудно попут танког робијашког obroка. *Опште* је уско налик тесној затворској ћелији. Запрема тек *најмањи* заједнички садржалац свих бића на које се односи. Наспрам њихове, некад и недогледне, милионске мноштвености то је увек нешто ситно као зрно соли, неко једно, нешто једино, мрвица која их повезује, што их осоли, досоли. Пресоли. *Прописно* је оно што је у складу са правилом, оно чија родоначалница јесте извесна **норма**. Из таквог семења, налик младцама из разасутих коштица, из трајно балавог духа, из тих *evergreen*-душа, ниче, као што је вековима ницала, заједници прилагођена и потчињена свест, она коју некад непоколебљиво именовашу „богоугодном“, и уз коју се смерно помињала „ваљаност“ и позивало на „образ“, да би, после колоплета географских, трговачких, индустријских и буржоаских револуција, стекла горде епитете попут „здраворазумности“, „реалности“ и – „нормалности“. Данас, сасвим у складу са важећим „*o tempora, o mores!*“, титулишу је „јавним мњењем“; и тепају јој: „наша јавност“; и помињу неко, мада нико не зна шта би то баш тачно било – „већинско мишљење“ и такво „расположење“. И поред нејасног одређења, сличног оном које прати подметнутог копилана, неко нахоче остављено на туђем прагу, упркос сасвим непоузданом трајању, врло налик вековању неке лакокварљиве робе, чињеница је да се над разумношћу згомиланих људи, попут неба над њиховим ошишаним главама, у недоглед надноси једна колективно осемењена, на *опште* и *прописно* сведена свест. И милиони јединки, које је голи случај рађања згомилао у какву-такву заједницу, драговољно јој се потчињавају, прилагођавају јој све своје поступке, као што

према светлу жареног Сунца мере дуге часове дана и још дуже сате ноћи, и исписују своје тачне и нетачне календаре. Ипак, кад су већ поменуте проклијале коштице, иако сваком јесте очигледно да се коштуњаво биље, као и свако друго растиње – корени у тлу, у некој подлози, у нечему ван себе, сваки згомилани, иако зна да је рођен, да је телом на свет донесен од других, иако је свестан како је растао и израстао у заједници која му је дала име и језик и садржај јеловника, и одредила му облик крова над главом и крагне под главом, остаје трајно уверен да се, и духом својим и својом душевношћу, самостално испилио из себе. Верује да му свака *мисао*, ја ти знам све, све што треба, све нормално, па нисам ја бре, буразеру мој, *сисџ* весла, и свако његово *осећања*, не знам што, није да сам ти ја *кџ* неки тамо расиста, ал' знам, брале, да те женскасте, пих, петкиће ни очима, бре, не могу да гледам, верује да му сви садржаји свести, које дрчно и бучно, налик лупању урођеничког *там^д-там^д-а*, свакодневно обзнањује свету, верује да све то самостално произилази из нечега што назива својом вољом. Сличан је пилету што властитим кљуном кљуца, кљуца, кљуца и прокљуца тврду љуску јајета, сличан је том пернатом живуљку, предмету перадарском, који на крају, иако јесте било и петла и наскакања, и квочка је тамо нешто снела, али на крају се оно „сећа“ само тога како је само себи прокљувало пут у постојање.

Зато један згомилани, ослоњен на свој пилећи став, без зазора именује себе као извесно „*ја*“, као једно – не зна од чега ли то?, и не зна како ли то? – али зна да је то једно сасвим-потпуно-скроз-слободно-самовласно-самовољно његово *ја* па *ја*, дакле, једно *ја-јасто ја*. Оно што је само себе, попут живине пернате, некако прокљувало, па сад може своја уверења, своје мисли, *осећања*, чинове, и штошта и којешта и томе слично, и све томе супротно, може изводити из себе налик малом пауку што из своје нутрине испреда нит паучине којом премрежава какав прашњав

кутак света. Згомиланом се привиђа да тле на којем се укоренио, то парче колективног глиба које му је слепим, коштуњавим случајем запало да из њега расте, и да на њега баца своју кратковеку сенку, и које га чврсто и заувек, као што свако тле то учини свом растињу – веже за себе, привиђа му се да то што је под њим, то што назире у дубини сенке, да то јесу његова стопала, јесу му ноге лагане на које се осовио, усправио, и потом пијукнуо своје пилеће **јааа**. Чини му се, тако дубоко укорењеном, као и свим згомиланим, уземљеним, приземљеним, причињава им се да могу, кад год то хоће, да хоће, „само кад би ми то, буразеру мој, 'тели“, само да хоће – а никад неће негде коракнути, неком се запутити се, нечему стићи. Доживотно остају ускраћени за увид да свако од њих јесте тек дрво у неком буквику, у мање-више једнообразној друштвеној шуми.

Управо то и такве јесу људске заједнице што одвајкада бејаху ницале и ницаху и ничу, и имају ницати и ницаће широм планете, клијати и бујати уздуж и попреко историје. Једноврсна шума до истоврсне шуме, истоврсна до једноврсне до истоврсне. У свакој израсту претежно ваљано прилагођене јединке, на сваких десет најмање деветоро се нађе да мисли како јесу никли у једној најизврснијој од свих могућих и немогућих шума. У једној јединој. У најдичнијој. Јер наша су шумска уверења и наша шумска веровања, баш наша, ето испала на цееелом белом свету, где чуда, чуди се згомилани Иксилон – **нај**ваљанија. И наша су осећања **нај**природнија и јесу **нај**људскија. И прожме Иксилонa голема, **нај**големија језа. Та је од среће што га обузима док, попут ~~балегара~~ шумског јежа који преврће ~~лонтину~~ плод ~~измећа~~ дивље јабуке, врти Земљин глобус, куглу нашарану силесијом разнобојних крпица од којекаквих држава и државица. Сав цепти гледајући у мрљицу боје којом је заступљена родна му грудa, у тачкицу којој тепа „**МИ**“. Тресе се налик пожудном ~~нијаници~~ детенцету док

пружа уздрхатале руке ка чежању бочици ракије млека, ту смо **МИ**, то смо, јесмо. Види колично је. Ваљало је то погодити, баш ту треснути, љоснути, стровалити се, увалити. Ја сам један срећан, **најсрећнији** Иксилон. По свим меридијанима шарене се крпе и закрпе неких тамо безвезних Урундија, Утана и Англадеша. Залуд им и те површине и надморске висине, водени сливови и такви изласци на мора и океане, кад **МИ** јесмо **најваљанији**, **МИ** смо **најприроднији**. И наши чиновни **најнормалнији**. Додуше, нису баш тол'ко безвезне, али зато јесу баш смарајуће и све ове Елгије, Ведске, Оландије и Ранцуске. Све је то смућкај па проспи, земље залуђеника, домовине залупетаних, Краљевина Велика Тупанија, Демократска Република Глупанска. Јер су само наша уверења **најпаветнија** јер су **најсмисленија**, то сви знају, и јесу **најтврђа**, ал' неће да кажу – јер су **најпостојанија**. Овде где смо **МИ**. Види колично је, колични смо, а **нај-нај**. Ваљало је то, брале, потрефити. Ја сам, бураз, један срећан, **најсрећнији** Иксилон. И тад обузме Иксилон, иако је мислио да га већ и тресе **највећа**, тад га прожме удвостручена језа. Оној првој, оној од дубоке, неизмерне среће, прикључи се и једна пореклом од големог ужаса. Препадне се грдни Иксилон. Па види само колично је ово наше ми. Па могло се ово ми и промашити. Па се родити у некој безвезној Анади, на сто им хектара глувари по један човек, па у далеком Апану, по једном ару сто их се гуша, ил' у оној кишовито-магловитој Еликој Ританији, од влаге им душе зарђале кô отпадно гвожђе. Ја сам један срећан, **најсрећнији** Иксилон. Па опет врти ли, врти глобус као онај балегар јежић шумски **куглицу** плод **измета** дивље јабуке, и цепти од среће, врти и цепти, цепти и врти, тражећи, љубећи крпицу у боји домовине.

То се зове идеологијом. Идеологијом шуме. Идеологија је испрва била замишљена као једна наука о идејама. Наука о узроцима и начинима настајања оних слика што

јесу видљиве само духу, дакле, као наука о унутрашњим представама људи. Једна *-логија* која је хтела бити поуздана и тачна, у резултатима потпуно одређена, каже се: конкретна, каже се: егзактна – и то онако како управо јесу зоологија, геологија или фитологија. А што да не, мислили су ти идеолози, зашто не захтевати и очекивати конкретност и егзактност у проучавању идеја, кад знамо да мозак лучи мисли и производи своја мишљења исто као што желудац лучи стомачну киселину, а поткожне жлезде производе лој. Могли би постати велики одгајивачи идеја, сасвим научно неговати нечија уверења као што дерматолог третира својим препаратима и козметичким чорбуљцима превише суву или премало масну кожу.

И нису били у криву ти идеолози. У узгајивачницама људских заједница, на фармама колективā, одвајкада се људска живина производи ирационално. По древним упутствима пробунцаним у заносима пророка, по старовековним формулама достављеним преко анђела и арханђела, по досеткама алхемичара и спиритистичких медија, а превасходно по разним, у разуму неутемељеним „ваља се“ и „мора се“ и „треба се“. Могли би сад мало људе узгајати и рационално, помислише. Ваља их прво очистити од свих заблуда као желудац од кварне, укиселе хране.

Али испаде незахвално бавити се унутрашњим представама људи. Нема ту много сличности са добрим и лошим варењем, или с лучењем и излучевинама. Ту се кожа идеолога, била им посна или масна – „бере на шиљак“. Некима су идеје драже од рођеног оца, а некима и од такве мајке. А неком и од оца и од мајке и од младе маћехе. Чачнули наивни идеолози осине гнездо усред душе људске. Брзо изашли на зао глас. Чачкали и мечку. Царску мечку. Рекли: мечка & круна, па иде ли то?! Зато их мечкар главом, Наполеон Први, то је било његово време, свекољачко

доба, назва сваког од њих залуђеним тупацијом – *rendre fou et monotone*. А њихову –логију шупљом. Шупљологија. *Lacunelogie*. Додуше, тако је казао пред ближњима, а онда је у себи избројао десет пута до десет, направио у свом исказу велику лакуну, па их пред оновременом јавношћу описао као господу „занесене идеалисте“, а њихове уважене ставове као „теорије туђе свакој стварности“. На језику простонародном то је значило да такви типови, бураз мој, лепо наш цар каже, јесу безвезњаци, драги брале, једни који немају везу са животом. Зато те гадне „везаре“ ваља развезати и од живота. Раставити од живљења, и њих и њихову транге-франге-логију, кô на смрт завађене супружнике од стола и постеље.

Изгледа да научна мисао раздражујуће утиче на згомилане. А мечка подстицајно. Царска мечка. Отад се уобичајило идеологијом именовати скуп *шупљих* уверења. Најчешће један онакав, сачињен од поменутих и сличних им **нај-нај-нај-ми**. Идеологија данас јесте општи назив за различите врсте колективних бунцања. Термин којим су обухваћене и оне масовне грозничавости што се годинама, све миц по миц разгоревају, а онда наизглед одједном, као преко ноћи, као услед помрачења, обузму скоро читаву заједницу. Од такве помаме одувек остају поштеђени једино идиоти. И ови нововековни, *made in England*, IQ < 70, и они старовековни, *хеленски*, IQ > 130. А таквих је увек шачица. Они су тек два мала подножја, једно лево и једно десно, најниже тачке оног брега којег кривуља људске интелигенције оцртава на свом графикону. Зато, кад епидемија идеолошке грозницехвати дух гомиле, запоседне замрачени ум, и на све се стране вију заставице, продају значкице, деле тракице и капице, и масовно се певају корачнице: *„Нај смо нај знај-знај“*, и душе згомиланих се надимају, *„Само МИ смо нај-нај“*, као жабац у терању, ганутост свима влажи очи, и бркатим, и брадатим, такви барем не морају

поправљати шминку, на сузним зеницама лик вољеног вође се криви и кревели као да га гледају кроз дебело млечно стакло на вратима просектуре. Знамо да све шуме могу оболети од идеологитиса, осим, наравно – наше. Наша не може јер је природно имуна од таквог бунила, јер је нормална, јер је, брате, **нај-нај** шума, јер је вечно зелена, **нај**вечно, *evergreen*, јер смо ми **нај**срећнији Иксилони, **нај**срећнији Ипсилони.

Али кад искрсну, али кад зафијучу олује епоха, али кад историја подигне своју неумољиву секиру, '*Ooo tempora, 'o mores!*, кад се *вечно-зелена* шума, под страшном силом повије, поломи, преда, а свакој се то има десити, увек се привиди шумске постојаности, халуцинације смисла, у *evergreen* душама згомиланих, у душама оних што остају *увек зелени* (али по нечем сасвим различитом од оног на шта они мисле) све оно што гордо називаху вредностима, све се то лако, исувише лако има расејати у сам маслачак до маслачка, у пољане маслачака. И следећа епоха, преузимајући их, такве какви су, за своје покорне и нормално-природно-ваља-се-жителие, обавља над њима обреде иницијације, ритуале којима се процесом новопечења постаје „већи католик од папе“. Преобраћене поведе у разбојништво, у некад богохулно разбојништво, подјари их да тек стеченом безобзирношћу, попут стрвинара (којима, чак и кад по обличју јесу кукци, тек бубе стрвинарске, увек некако припадне највећи део плена, онај који лоше обавештени називају *лавовским*, а не *лешинарским*), нахушка их новопечене да редом поскидају свих дванаест златних посмртних маски с лица светог покојника, са загодног образа свог бившег владара пред којим су јуче побожно ничице клечали, надајући се да им макар његова сенка има начас дотаћи пропадљива, смртна тела, и тиме их чудесно спасити од вечног ишчезнућа. А већ сутра, врвећи као мрави који се враћају из пљачке суседног мравињака, почеће разносити блиставе плоче, беле

мермерне плоче с камених страница погребних пирамида како би поплочавали стаје и нужнике. Онима који ће се вековима касније клатарати на изнајмљеним камилама, сезонским племенима Туриста, оставиће да фото-апарате хране само призорима оријашког, песком изровашеног скелета. Тако већина. Јер *постојано* мислити **своје** мисли, *трајно* осећати **своја** осећања – велика јесу достигнућа. Не испоручују се згомиланом, попут кутија на чијим се поклопцима кочопери, као *ketchup* црвеним словима штампано **PIZZA**, можда и *naj-naj-PIZZA*, а под којима су скврчени они колутови жилавог, млаког теста.

Не достављају се, не добијају – већ се задобијају. Стичу се учењем. Испрва учењем вештина. Задобијањем умећа. Оним што почиње као играрија-лагарија, у данима млечних секутића памћењу заувек измаклим, и траје све до умњака кад се дрво претвара у оштар челик, у мач који сече, у оловно зрно, у катедру за војно машинство и системе наоружања. Трају и трају све док лутка молована из неког не продише, не прохода, не буде крштена и вакцинисана, и буди мила добра & лепо ми седи & кажи чики „хвала“, као што је оно библијско, оно од земље створено, **и дуну му у нос дух животни и поста човек душа жива**, од иловаче начињено створење. А потом, кад из десни блесну умњаци налик белим миљоказима на добром путу, учење вештина може прерасти у поимање суштог... – **мора!** – овде би нас Михајло Скерл, један пређашњи Михајло, онај што је пре неких пола деценије нетрагом ишчезао у унутрашњем беспућу овог данашњег Скерла, бивајући сасвим упућен у наше ставове, иако још бејасмо на *per sie*, тај би нас овде полемички прекидао претичући крај наше реченице изричитим: **мора!** И одмах би своје „**мора!**“ примењивао у исказу извођеном у њему тада омиљеном маниру, дакле у једном језгровитом, на ритмичности, чак и на римовању заснованом стилу: **Мора** и **мора** учење вештина/**мора** бити надвишено сазнавањем суштина. **Или-или**. Нема више попустљивости, поштовани колега, доста је било крмељивости. Будемо ли и надаље

попустљиви, имамо доћи људској врсти главе ... – **учење вештинā**... , мирним, али наглашеним гласом, надмоћно окићеном акцентима и дужинама слогова као грозд зрневљем, настављало се наше излагање става, јер нам је начин у то време био, а све досад и остао – метод *тихе, али дубоке воде*, оне пред којом брегови цепте, **учење вештинā, уважени колега**, односно – сазнавање битног о стварима, може – дакле – *може* прерасти у битну спознају људског, постати спознаја суштине човековог постојања. Може, али нужно *не мора*.

Могуће је живети и преживети, заправо људски проживотарити и на голој вештини. То управо и јесте преовладавајући садржај историје: с колена на колена преношене вештине људског живуцања. Отуда за прво учење знају сви. Свет нам одвајкада врви од вештака, некад од мајстора и њихових шегрта, будућих калфи, а данас од дипл.вештих, од мр. вештијих, од др.највештијих. Друго учење, учење о суштинама, о битностима људског живљења – већини јесте непознато. Као и троглодитима сила земљине теже. Гравитација. (Оштрина ове компарације остала је као трајни спомен на нашу ондашњу слабост – на попустљивост, која, чинећи уступак Скерловој, у оним данима врло заразној *или-или бриткости*, беше се и сама ухватила руку под руку с њом: „Одбацимо сваку обзирност стрине и кукавну разнеженост теткица, поштовани колега. Не смемо више ходати на прстима само да би нам овај лењоумни род и даље безбрижно дремао док му епоха мрси конце, *а мољац и рђа га кваре, и лупежи га поткопавају и краду*.“ Зато, кад беше изречено, није ни требало гледати у његовом правцу па знати да му је овакво поређење озарило лице циничним осмехом, и да нас лаганим, али свима видним климањем главе, попут одобривољеног снагатора обријаног темена, оног што се службено кочопери на улазу у NIGHT-CLUB, тако и Скерл вечерас нас пушта у свој, у његов клуб „TRAŽIM ČOVEKA“.)

Троглодити & гравитација? Нејака, сва од детињарија саздана свест, & тајновита васионска сила; поимање дивљака & бременитост свемира докучива само чистим

разумом? Ипак, да ли неко зна *зашто?* – или *не!* – јабука невидљиво обгрљена силом, то сви знају – мора једном пасти. $F_g = \gamma m_1 m_2 / r^2$. Нико не зна откуд, и не знају сви како, али знају да мора. Били тога потпуно свесни или тек спорадично, налик дисању, или можда и никако, као што у нама, као понорница под земљом, несвесно хучи и клокоће крв, дакле, то увидели–не видели, ми се живљењу доживотно учимо. Ако јесмо свесни наше непрестане изложености спознаји, ако смо то појмили – тад **учимо**, тад *знамо* да знамо, и како знамо. Уколико нисмо, ако смо неко ко спрам учења полусвесно, па чак и несвесно главиња животом – такав ће животу, оном битном, а још пре и небитном – доживотно бити **учен**. Такав не зна шта и колико зна, нити зна да толико не зна. Нити се пита зашто, нити како, ни откуд. Таквом неко свакодневно у главу, један Скерлов познаник је у то време редовно добацивао: „у тинтару“ – о коју га, како би он рекао – „звекну“ она јабука, у „тинтару“ му утувљује и утувљује туђу памет, као што се у неразгажене ципеле утерује гужва старих новина, и сеје му душом будући маслачак до маслачка и маслачка, пахуље ко значајних осећања.

А којима се не може више по души сејати, нити им се у дух споља утискивати – то јесу неки **они** који више нису тек згомилано растиње, и јесу неке **оне** које су заиста крочиле, запутиле се у себе. **Оне** и **они** који су открили меру стрпљивости којом ваља испијати, гутљај по гутљај, чашице неисцрпне спознаје суштог. Они који су трпели и отрпели дуготрајно вребање пред мрачном мишјом рупом, пред јазбином неке чкиљаве пећинске духовности, да би постали ловци и својих мисли, да би и сопствену разумност задобили као плен, да би уловили и укротили и оплеменили и властита осећања. И сад, ево их високо над окамењеним духом заједнице, над згомиланима душама,

налик су орловима у лету и дотурају сушта умећа једно другом попут драгоцених капљица на отвореном длану.

Мучном, најмучнијом упорношћу, потопљеном у муке поимања као кандирано воће у шербет, у велике, слатке муке, и с напором којим се досеже пун смисао, људски смисао ствари, с напором који нас радује као да смо маратонци чије груди дотичу победничку вршцу, **она** и **он**, од живих именица, од једрих, од најједријих глагола зидају уму свом дом. Кућу сопствене просвећености. Насред властитог духа ниче та грађевина, на лествама постојаних придева, на скелама утемељених прилога. Брижљиво подижу себе у себи, да буду попут трске која се смело усправља на ветру. Увек **једна** и увек **један**. Увек с оне стране слепе згомиланости. Задобише моћи мишљења, стекосе умећа вољења. Само се тако, само се тада у души сеје дубље, у духу сади трајније. Најтрајније. И тада ниче оно, већина то не зна (и још страшније, најстрашније: и не зна да не зна), али то заиста постоји:

УМОМ-СВОЈИМ-МИСЛИТИ.

И душом цвета, процвета, разбокори се:

срцем♥ својим♥ вољети♥ својим♥ срцем;

'čerce моја♀ lipa, živila mi ti tisuću lita,
a nemoj mi, **srca** ti Isukrstova,
i prid ovin ti se svetim križom preklinjem,
a nemoj mi valaj poč
za kakova♂,
ne dô Bog, 'rišćanina,
za kleta grīkaća.

4.

одапета фијуче стрела повести

Једном ће широм планете постојати друштва у којима ће престати вршити насилне ампутације бескрајне људске знатижеље, наше неисцрпне радозналости која се врхуни умношћу. И обуставиће се непрестано кастрирање дубоке наше тежње за ближњим, за безусловном блискошћу која се врхуни љубављу. Просвећеност (умом-својим-**мислити**), и љубав (*срцем*♥*својим*♥*волетти*) постаће у целости освешћене људске потребе. Сутрашњем човеку умност & љубав имају се указивати као нешто свеприсутно. Јављаће се у титрају јутарњег руменила што се одједном и заувек огледне и огледа на њеном образу; у сребру месечине што неугасиво заискри из његових очију; у замирућим дрхтајима дневних брига и грчу ноћне стрепње; у постојаном и бистром струјању чисте радости; у незадрживој срећи која се разлеже животом попут благе јеке великих медених звона док спокојном звоњавом брује питомом долином. Имају се обзнанити се у неизрециво озвезданим дубинама древних васељенских тајни; у стварима малим, сасвим малим и трошним, праху подобним, а које једине имају моћ да живот чине пуним; и обзнаће се у стварима великим, незамисливо великим и вечним, у стварима нестварним, надстварним, којима је дато да разобручују ништавило што нам неуморно окива постојање. **Мислити & волетти** свуда се имају указивати сутрашњим људима*, свуда и у свему попут староставних доброћудних светаца и неутешно уплаканих богородица што се вековима бејашу привиђали сујеверном. Али

* - Дирљива је ваша занесеност, поштовани колега, та вера у људски напредак. Малопре сте посегнули и за веома оригиналним граматичким грађевинарством. И гле, тај нам је лингвистички дунђерај конструисао један небодерни торањ нужног прогреса. Сад изнад њега круже, слично оним, од залудних туриста кљуканим голубовима што безобзирно погане око куле Ајфелове,

около овог круже ваши орлови просвећености. Наравно, већину присутних за нашим, па и за околним столовима – одавно сте успавали.

- Што? Баш није! Ево, ја сам кроз будан, Мишелони. Све сам лепо чуо.

- И други су тако будни, Пјер. Будни су телом. И слухом. Чујеш ваљда да су на другом крају стола већ оснивали и хор.

то неће бити прикази утвара које излазе пред обневиделе очице затуцаних, већ историјски неминовно откривење истинске суштаствености човека. На *умности* и од *љубави* грађен *смисао* бивања постаће стваран садржај живота већине, једне огромне већине будућих припадника људског рода. Веровали или не, али ка томе иде, мада би неко

- ...а знаш *Љ*добро да сам *Љ*боолан...

- И све сам скапирџ. Неки кџ пустињски орлови кликћу над пустаром. Кџ код оног Кастанеде.

- ...*Љ* и да нећу *Љ*оздравити*Љ*...

- Поспаност коју помињем је духовна. За овим столом све се разлеже од духовног хркања.

- Само што оне Кастанедине орлове дрезира неки надувани чича. Дедица се скроз навукџ на дувку па сваки дан дими неке суве гљиве лударе. Можда му се ти орлови и привиђају. А ови су... онако... скроз су ми баш... онако материјалистички.

- Али свакако не хрчу духом, поштовани колега, зато што вам је говор лишен маште или садржајности, већ што су сви помало, а неки већ и сасвим – сви су већ огуглали. Ево их налик верницима који, из недеље у недељу, куњају на једноличним проповедима свог остарелог пароха. Ми, деца овог века, како су доскора декламовали песници револуција и резолуција, а сад то чине дечица на рецитаторским манифестацијама, сви су планетарно огуглали на једно бескрајно промовисање неминовног напредног напретка, историјски незауостављиво, па још и здравог и одрживог и еколошког и сваког другог развојног развоја. Зато се тако дубоко хркање разлеже у њима. Чак и у овима овде. Овде, где их њихова властита, историја, ова која им се у младости њихових очева зачала исечена, попут лубенице, на кришке привредних петолетки, хтели – не хтели, дакле, сасвим безвољне, као морска струја гомилу бродоломних невољника на како-та ко склепаном сплаву, носи их та историја и носи, кажу, ка једној дивно обећаној недођијској земљи Утопији. Ка једном митском острву учртаном у прецизне мапе сомнабула, ка

отоку настањеном, кажу им то локалне научно-социјалистичке легенде, настањеном све самим ковачима и самим жетелкама. Па они први по цео дан својим чекићима марљиво искивају ли, искивају српове за ове друге, а ове друге жању ли, жању будуће хлебове за оне прве. Ковачко-жетелачка марљивост у служби обећане плодности и родности, научно извращане будућности. Оне, која ће, било брачно, било ванбрачно, попут мравље краљице која дневно снесе на хиљаде мрављих ларви, бити неисцрпно обременјивана најлегендарнијом, најпотентнијом од свих истина – историјско-материјалистичком бајком. На врло бројним футуролошким фармама широм Утопије, тако осемењена будућност има се као никад пре множити и плодити, стално рађајући разнолике утопијске наде. Митској плодотворности допринесиће, макар тек симболично, и она овална и отворена форма српа, и над њу неуморно наднесена фалусоидна и потентна форма чекића. Јинг и Јанг. Али, и пре него што се на обзорју указао и врх јарбола те неминовне будућности, испразнио се некад заиста значајан еротски набој оваквих материјалистичких скаски, па се из све снаге колективно хрче и на овој, од једрих брвана склепаној „Петолетки“, а не само на одавно натрулом, већ ка пада нахереном капиталистичком пароброду Запада.

- Море, Мишелони, ти се језиком чешеш, што рече Стив, или о попове или о секретаре. Мани бре и једне и друге. Широко је бре свет. Није ти то грацки бус па да се отимаш за столицу. Има места за све. И за Бога и за Партију, што рече мој Милорад. А и човеку је, бре, непријатно. Видиш да ћути кџ немац. Какве сте то колеге кад му вређаш и партију и комунизам?

могао да јадикује како не *иде* него тек *пузи*, да помиње пустиње и мртва мора, и сплавове налик оном на којем се беху злопатели бродоломници „Медузе“, скоро ждерићи једни друге, а можда се и прождираху – али, ишла или пузала ипак се ка томе *креће* наша историја. Историја није, нити икад има бити Мртво море. Нико је и ништа не може зауставити, ни са чим се историја не може закочити. Наравно, ова прогресивна незауостављивост не важи и за појединачну повест. Као таква, као индивидуална, или било како другачије одељена – историја заправо и не постоји. Ма чија биографија, ма каква монографија, ма колико замашна и садржајна – није историографија. Незауостављива је само општа повест људске врсте, јер она јесте једна, гвозденом руком еволуције одапета стрела која се неумитно *креће*. Некад немилосрдно беше редом пробијала срце за срцем

- Ево, поштовани колега, ово је вам управо пример хркања на делу. Поспани дух мог пријатељу пречуо је, можда малу, али свакако битну разлику између комунистичког јеванђеља о нужном историјско-материјалистичком напретку човечанства и вашег учења о неминовности људског прогреса, о напретку као људској судбини.

- Какву, бре, разлику, Мишелони. Није шија него ишијас. Само тупите. Филозофија и кафана, што рече мој Милорад, кд да си понд укршетене речи на љубавни судар. Па још питаш женску има ли плајваз. Не знате бре да уживате кд људи. 'Ајде, Мишелони, да заменимо места. Да ти лепо седнеш ближе свом партијском колеги, а ја том хору. Заморни сте, бре. Баш ми је нешто дошло да постанем члан, што би рекли Далмоши – оне тамо клапе.

- ...*Љ не ломи мии Љ срцу граане Љ...*

- Ако сам вас добро разумео, разлика је у томе што ви неминовни напредак описујете превасходно као индивидуални домашјај, као гест освешћеног појединца, а не као неизбежну задружну закономерност, неизбежни усуд ка којем нас, попут тро-

мог речног шлепа, све тегли и тегли брекћућа историја.

- ...*Љсачекааај даа Љсамо Љстааане...*

- Не дерњај се толико, Пјер. То је староградска песма. Нагласак је на: **градска** – разумеш. Није то сељачки сватовац. То се певуши. Отмено. Сетно. Дакле, поштовани колега, хтели – не хтели, до Утопије се неће стићи чопоративно већ се њених обала има докопати искључиво онај ко се самостално одважи скочити у таласе. А овај задружни сплав, и са хором и без њега, и на Истоку и на Западу, и на свакој другој страни света, већ се одавно насуквао и нигде више не мрда. Ето, то је нешто са чим бих се сложио. Тај сплав се заглавио у Мртвом мору. Ту се тешко тоне, заправо никако, али се нигде и не стиже. И ако је слика Утопије суђена сваком, као сан о једној Недођији, желело се то или не, ако је дата као неуклоњив порив људског духа, онда ја бирам то ваше просветитељско острво. Бирам ваш утопијски индивидуализам. Не знам могу ли бити уверен у њега, можда и не, заправо, вероватно не – али то ме не мора спречавати да о њему сањам.

вавилонских, римских и османских царстава. И пробуразила јесте срца и хеленских демократија и колонијалних провинција. Колико прекјуче, као на ражњићу, на врху стреле историје копрцаху се судбине балканских кнежевина и краљевина, а јуче је печено и испечено, и послужено и поједено је постојање такозваних народних и социјалистичких, ни мрвице, република, нису остале. А историја неуморно лети даље. Продире кроз ову многоимену, неки кажу „глобалну“ садашњицу, која је стала полетно ширити се планетом и епохом налик добро наспаваном, разгаљеном младићу што жустро скаче из кревета кликћући: „Ово је мој дан! Ово је моје време, мој век!“ Слути ли век да га историја, упркос те разгаљености и полета већ начиње, већ га круни, и да га има, као и све пре њега, расточити, разорити и даље незауостављиво фијучући ка будућем добу. Ка добу где нас као крајње мете људске историје чекају времена опште просвећености. Времена након којих та стрела више неће летети као стрела људске већ неке друге, другачије, можда неке *надљудске* историје. Док се то не згоди, у шта више него верујемо, милиони и милиони споља засејаваних људских душа биће и даље бојно поље на којем се боре, и то заиста постоји – само сви то другачије видимо, боре се, баснословно речено – хорде **зла** и снаге **добра**. Све људске душе, оне које „од колевке па до гроба“ бивају пуњене туђим мислима и плитким осећањима, још увек су поприште одавно зачете битке између војске **Светла** и армаде **Таме**. Ко надјача, шта превлада – тај сеје, то се сеје тог дана, те године, деценије, века читавог. Кад превагну први историја нам *иде*, захуктава се, кад застаје, кад *пузи*, надјачали су други, крманоши мртвих мора, сидраши мртваја, какви **adolfi** (девојачко Schicklgruber), неки **висарионовичи** (die Stahlen). *Тешко земљи^д куда војска прође^д* – нариче гуслар сред згаришта села над којим једног јутра зверски севну бес оног што савремени окупатори називају експедицијом. **Die strafrechtliche Expedition**. Постоје истраживачке, планинарске и

пећинске, подводне и ловачке, експедиције свемирске и туристичке и овакве – казнене, *the punishment expedition*. *Štap & ~~šargarepa~~*. Метонимија – стилска фигура заснована на пренесеном значењу које се постиже успостављањем логичке везе између појмова. Њом је могуће о један једини *štap & ~~šargarepa~~*, попут убогог завежљаја каквог бескућника, упртити погром целог села. Покланог, обескућеног села. И хоће ли се село икад дићи из крвавог пепелишта? Из дебелог наноса мртвог мука у који се сад, попут ноктију у лице, плитко забада лелек певача, немоћно и јалово, као кратки замирући сев муње у океанску мрклину ноћи. Хоће ли време и ускрсли полет преживелих, раскрилити спаљене зидове попут латица црних, угљенисаних пупољака? Хоће ли село опет процвети белим, као топао хлеб белим, плодним постојањем у којем се цвргољење врабаца меша са дечјим жагором попут сунца и кише у луку дуге. Хоће ли му у средишту зажуборити чесма с лулама неисточивим, непресушним, пркосно управљеним ка свих седам страна света одакле вековима разбојнички надиру крволочни освајачи, и са мраморним плочама где ће у камену бити сузом урезана имена свих заувек заспалих у црном, у најцрњем пупољку. Или ће га једно махнито јутро довека затравити? Једно црно јутро. Један *štap & ~~šargarepa~~*.

А како ли је тек душама које су, годинама и годинама, поприте одавно зачете битке између војске Светла и армаде Таме? Како ли је души људској у којој се од њеног настанка боре хорде **зла** и снаге **добра**. Колико је пута у животу свачија разарана, похарана, окупирана? Зар је чудно што су многе налик запуштеним пољима, закоровљеним ливадама маслачака? Али једном ће широм планете постојати друштва у којима ће сасвим престати са насилним чупањем урођене људске знатихеље. И са шкопљењем нашег дубоког порива да безусловно волимо. Једном. А дотле ће људи претежно бити, и јесу, бића су несталних осећања,

неразумних поступака, превртљивих уверења. Њихови детињи умови бавиће се, а њихови животи протицати у бескрајним играријама и непрестаним лагаријама. Мучним. Крвавим. Отуда – у зависности у ком добу, и с које стране се врши пребројавање оних у чудеса *верујућих* и *неверујућих*, да ли с оне која је ближа почетку, или с оне што се примакла скончању њиховог живљења – увек изађе друга рачуница. Другачија. Ка родној страни нађе се више *неверујућих*, а ка гробној број им опада сразмерно порасту зебње од „судњег часа“. Нађе се и оних (додуше, то су само изузеци којима се печати правило) чији преображај има (ко би знао зашто, али маслачак је то) сасвим супротан смер. У таквом, што му је ближи поменути час, све више расте неки мргодан, наругушен пркос. Расте, нараста, израста, док сасвим не буде обузет слепим, самониклим инатом, услед којег све мање ('Е баш ми ти, фраУлојеникусе, нађе да ми душу, ову у носу...) па још мање, и мање, и најмање(... душицу си моју, прото Ужиренковичу, баш ти нашô да ми спашаваш) и коначно више ~~ни мало~~ не верује. Уместо стрепње сасвим га обузима спрдачина према смрти, неко загробно лакрдијање. Док мене има, бајо мој, чик да видим да ми та гђа-Смрда дође. Где је? Има ли је? Игде? Нигде! Дакле – нема. Ни да ми присмрди! А кад Смрда бане, шта ме бре брига – тад ионако више неће бити мене. И зебње и стрепње једних, и спрдачина других, и старе добре епикурејске лакрдије – све то указује да се у свакој маслачак-души, слично точку и његовој резерви, још од рођења налази уграђен и *верујући* и *неверујући*.* Па онај први, као на клацкалици, чека повољан час у којем се има обзнанити, издићи себе, узвисити се над овим другим, а овај, опет – све вреба тренутак у којем ће

* - Мој Милорад, причô му ја онај фазон о „Смрди“, а он каже да је знао таквог. Само тај није помињô ни фратре, ни попове. Неки Јуса, Санџаклија. Био му дваес' лета ло-

жач на локомотиви. Кад је тек дошô клањô редом оне њихове молитве. И то усред смене. Морô сам тад, прича ти мој Милорад, и ја узети лопату. ~~Ve-Ka-Ve~~ машиновођа,

надвисити оног, и тако се овај и онај клацкају ли, клацкају од прилике до прилике. Због свега наведеног, колико је с једне стране **МНОГИХ**, а колико с друге стране **ТОЛИКИХ**, које обузима, попут врућице, како тврде **МНОГИ**, акутни

и сат сам бре добио за петнес' година, а лопатам. Јер мог „мују“ баш брига и за пару и притисак. Усред смене клекне на сред угља, гурне ону брђанску носину у прашину, а задњицу упре небу, горе где му ваљда седи тај коме се обрађо, па само чујеш алахи-илахи. Сметало ми. Ал' нисам 'тео да пријављујем. Добар човек. Кô пања. Само заостô, бре, дошô из пасивни' крајева. Тамо 'де мисле да се струја сипа у канту кô петролеј у лампу. А после га бре – прошло. И предузеће га слало на курс за бесписмене. И добро му ишло. Мој ти Јуса испô најбољи. Добио и златну значкицу ЈЖ-а. Сад су ти горе, мој јаране, тако причô Милораду, само атмосферне прилике. Пара, јаране, и дим кô и овај наш црни што га пурњамо по црној земљици. Све док у њу, болан, так'у и не легнемо. Па потегне Јуса по коју љуту, и слан ти чварак дели с мојим Милорадом, и режањ сапуњаре. А код мог Милорада сад скроз обрнуто. Био онако, прави скојевац. А сад, након пензије, нешто ми све чешће свећу пали.

- Наравно, Пјер, таква метаморфоза је чешћа. То сам и ја помињао. Уосталом, то опажање није ништа ни ново ни оригинално. Поштовани колега је јуче слушао једно моје казивање о „зебњи спрам

судњег часа“, а данас је изложио своје. Јер јуче му причах о Пристлију и трагу што га таква зебња остави у његовим делима.

- Присли? **Blue Suede Shoes**? Зар се *rock'n'roll* **Краљ** уписô у богомољце? Зар **King**? А рикнô нам скоро па млађан.

- То није тај, Пјер. Уосталом он је Пресли, Прајсли, или како ли, а не Пристли. Џозеф Пристли је био филозоф. И хемичар. Пре више од двеста година открио је кисеоник.

- Како мислиш: открио га? Па шта су људи удисали пре њега? Загушљиви угљеник? Запаљиви водоник? Па ко би тад прднô, тај би, што рече мој Милорад, баш прднô у чабар. Ваздух беше велики, смрдљиви чабар.

- Није га тако открио, Пјер. Само га је уочио. Као један елемент у природи.

- 'Ма завитлавам се бре, Мишел. Теби кô да су оперисали жлезду за хумор. Баш ме бринеш. Почô си се ложити на просте форе.

- Можда само зато што си ти квалитетан „ложач. Ваљда тисе нешто пренело с твог Милорада.

- Па јесте, мој ти Милорад важи за највећег зафрканта у улици. И шта ти би с тим хемичарем? Утроњô се од Смрде па почео тражити неки аснтисмртни елемент? Неки молекула за бесмртност?

agnosticismus – није могуће тачно одредити. Или, другачије речено, да употребимо једну од нафталина сасвим изједену фразу – *рачуница није поуздана*. А можда није ниједна? Фраза нам служи као мамац за госн Скептика који се повремено затекне у шетњи нашом душом. Већ га видимо како, не одолевши мамац-фрази, а нарочито не елиптичном додатку упитно-сумњичаве природе, и бивајући налик ноћном лептиру који олако улеће у запламтелу лампу, видимо да прекида своју докону скептичну променаду и ситничаво нам се нагиње преко рамена, загледа у белину између редова, и додаје оно шта сами никада не би смели рећи, оно што не смемо ни помислити: Ниједна, господо, никад није поуздана. Ни једна једина. На овом свету нема, нити ће икад бити таквих рачуница. Свакој се досад нашао рок трајања.

Можда досад и јесте. Али убудуће неће бити тако. За нас неће. Ако Бога нема, ако је овај измаштан, барем га не морамо више измишљати. Неког новог, поузданијег. Сад све можемо израчунати. За све мора бити поуздане рачунице. *Или-или*. Бог или рачун. *Ratio. Deus sive Ratio*.

- Можда је и то чинио, али ја сам причао о његовим филозофским делима. У доба сазревања објавио је књигу која се бавила разумом, људским мишљењем, „*Theory of Human Mind*“. Потом, док је, како су Стари Грци говорили – цветао, негде око четрдесете, проучавао је материјалистичка учења у свом спису „*Doctrines of Materialism*“. Али касније, угледавши већ праг старости, почео је једном имагинарном примаоцу слати писма о невернику и неверовању, „*Letters to a Philosophical Unbeliever*“, односно, о вери и веровању – на шта га и наговара тако имагинарног. Док у

старости, пред саму смрт, баш у оно време кад српски кнежеви коваху заверу против дахија, Џозеф Пристли беше тражио, а некако је и нашао подударности у учењима двојице можда најславнијих осуђеника на смрт, у читавој људској историји; једног учитеља мудрости који је казивао да као прво, а можда и последње – ваља *спознати себе*, и једног пророка који је говорио како... – не желиш ли на крају, на послетку *свега*, открити шта значи оно: видећеш-ти-сад-својег-богу – ...мораш на време спознати свог Бога – „*Socrates and Jesus Compared*“.

5.

то кад уфати..., или: о неизлечивости сујеверја

Поузданост или непоузданост рачуна и рачунице може се утврдити њиховим сравњивањем и образлагањем, *ratio conferre et referre* – такозваним *рачунополагањем*. Тако би требало бити, али – упркос ваљаним и најваљанијим намерама, и поштеним *конферисањем* и *реферисањем*, заиста се многа рачунања укажу као брзоплета, односно, нетачна, обзнане се као пусто рачунцијско наклапање. Између рационално поређаних колона, налик строју добро организоване и наизглед незауостављиве армије, укаже се оно на шта се није рачунало, нека прикривена пета колона која се није укалкулисала, нека шеста, седма која се није увидела, нешто девето се није предвидело. Ако се као непоуздана показује рачуница заснована на исправним намерама и часном полагању, како ли је тек с онима којих је небројено више, које полазе од супротних намера и таквог реферисања; ... *остави нам долги нашја,избави нас от лукаваго*. Међутим, ако рачуно зна издати, једно мислити, друго говорити, а треће показивати, јеш непоузданије стоји с уверењима. Отуда заиста јесте поуздано – на више је начина, на бројним местима, и у различитим временима то јасно обзнањивано – да већина **ТОЛИКИХ** мисли како баш **МНОГИ**, они обично кажу: „*љубитељи мумија*“; они кажу: *мумиофили* јесу они који духом оболеше. Јесу-јесу, кажу, они су – а не ми. Најчешће још у предшколском узрасту, тврде неки од **ТОЛИКИХ**, малог *мумиофила*, кажу, наследно захва-ти, како мисле: *хронично дубинско сујеверје*. Тако мисле и тврде неки међу **ТОЛИКИМ**, они који мишљењу и тврдњама јесу вешти, док преостали (она увек нестална већина **ТОЛИКИХ**) потврдно (као што то у много чему бива), складно (налик добро увежбаним учесницима гимнастичарског слета) и тобоже спонтано (како то већ сви згомилани „непосредно“ доживљавају) климају ли, климају... – Гле, па ми ово спонтано (ево, и они сад то „свесно“

примећују) ми од срца климамо! Климамо ли? Климате-климате! – кажу им **неки**. Хронично је нешто трајно – тврде **неки** – ...трајно је, „трајно“ гла-ла-ла... – климају им натувљеним главама окупљени **толики**, ту се већ и гуди „гла-ла-ла – то значи, драги другови, да је *наследно дубинско сујеврје* неизлечиво попут алопеције, или просто-народно речено: попут ћелавости; јесте-јесте – климају једни, јес'-јес' – гусла-ла-лају други; трећи, пак, ћутке гладе последњу и претпоследњу длаку на темени, а што ли нам то тек сад зборе, а ми бацисмо тол'ки новац на оне силне **96,69% ЕФИКАСНО** јефикасне прапарате, па на **100,12% гарант-гарантовано** органско... – ама, јесу л' могли ово, по души их, и кол'ко ситније наштампат? – ...органско „органске“ биљне, вала јесу – тинктуре, и тол'ко се трошит на све те изви-кане антићелос-лосионе.

Свако ко поседује довољно логичког даха, драги другови и другарице, и умне одважности којом се стиже до дубљих и најдубљих закључака... ; **неки** данас јесу баш надахнути, али залуд им – овде се већина окупљених увек почиње разилазити, растера их пуста Досада С. Мара што изненада и непозвана, мамузајући сложену реченицу као десперадоси помамне парипе, бане на скуп налик олујној непогоди; ...и ко зарони до недогледних, из простодушног плићака *недогледних* слојева... ; на зборишту остала тек шачица **толиких**, они који су то *морали* зевају, „ватају зјаале“, а малобројнији; ... слојева где леже, налик потонулом благу... ; малобројнији ипак разрогачили очи, слушају, видиш-видиш; ... леже смислом богата и пуна значење речи употребљених да се именује болест **МНОГИХ** (*насл.*→*med.*, *хрон.*→*ist.*, *дуб.*→*psih.*, *сујев.*→*fil.*)... ; одолевају малобројни зулуму десперадоса Досаде, пиштољаша С. Маре, која им, сред хрпе мусаве и празне брзохране амбалаже, и флашица недопијених газираних бућкуриша; ...тај може увидети, тврде **неки** од **ТОЛИКИХ**; и сред згажених паковања антићелос-лосиона, злоставља им С.Мара мождане вијуге, разгони им њихов садржај као вучји чопор стадо оваца; увидеће такав да: **а)** нити постоји **неки** бајколики оносветски спас од неумољиве пролазности живота; нити

се, б), за многе **многе** може наћи неки овосветски спас, макар и просторазумско спасење од – неки кажу – *hroničnog (chronikos) praznoveritisa (superstitiosmus)*. Ово друго зато што се скоро сваки **многи**, заједно са безброј других – неки би рекли: којекаквих незнајши и разноразних неуковића – доживотно се **жели** брčkати у поменутом плићаку, у том замућеном, умлаченом, тромом живуцкању. Тешко га је, тврде неки, а најчешће и немогуће, као и већину непливача, навести да се одважи ка модрим, свежим дубинама, ка узбурканим ширинама постојања чија му бескрајна обзорја јесу сасвим заклоњена веровањем у натприродна чудеса и божје тајне. Отуда се, по њима, по неким, може сматрати мудрим само онај који, заронивши до најдубљих увида, донесе собом спознају, стару већ као откад још потонула јонска амфора прекривена алгом и шкољкама, да **многима**, осим попустљивости, сличне оној коју исказујемо према оболелом детету, наравно, наравно, вечит је и свемоћан ваш... – добро-добро, не плачите – **и наш је** Бога, ето и наш је, јесте-јесте, никакву другу утеху, и јесте му баш таква, наравно, и та свакојакка и пре свих ствари и векова рођена родбина, нити им другачије олакшање није ни могуће пружити. Ко сумња у неизлечивост *praznoveritisa* у **многих** – ево где један **мудри**, међу неким од **толиких**, управо одлаже своју изроњену амфору на већ унапред припремљено постоље, те се марљиво прихвата *ироније* – тај се може распитати, вели **мудри**, код извесног Сизифа, смртног сина Еоловог – бога свих ветрова. Тог сина божјег можете наћи на оној страни Стикса, на загробној обали подземне реке којом се свет полови на пределе живих и подземље мртвих. Увек је на трећем брду здесна, *vis-à-vis* извесног Тантала (**мудри** сад посегао и за *цинизмом*), на брегу славном колико и Венерин, где несрећник ударнички ради сваки-дан-по-цео-дан (иронија је иронија, али – иде ли му овај цинизам са мудрошћу?; неће ли тиме **мудри** и саму мудрост одложити крај оне амфоре? на чијој се крњој ручки

још једва назире, али ипак се и даље чита утиснуто **ΜΙΛΗΤΟΣ!**) Сизифа својевремено сви држаше, наставља **мудри** – за најпромућурнијег и најлукавијег од смртника, а ипак, тако нам староставна прича прича, и поред толике проницљивости, стекао је велико и нежељено искуство у јаловим пословима и бесмисленом делању (ево како цинизам, јер ваљда беше благо одмерен, незлобив, као да му [да ли му?] коначно, ипак [или не?] **не** окрњи изроњену мудрост [ипак **да!** ипак као да јесте - па му на крају гђа Мудрост јесте ћутке одшетала, руку под руку, са госн Циником и оним доконим, {или ипак **није?**} глагољивим госн Скептиком: Таштина, драга госпођо, све је таштина, мој колега, таштина до таштине – *nil novi sub sole*, драга госпо, *nil novi, care amici.*.)

6.

*мајка**нетрпељивост – маћеха историје*

Бити или не бити попустљив? (па и према болесном!) – јесте недоумица на коју се не одговара са ДА или НЕ, јер за тим, како их је Скерл називао – *сигналним* одговорима одмах нахрупи, налик пилићима што јурцају за квочком, мноштво потпитања:

ЗАШТО ^{ДА}? ^{НЕ} (ово је најглаватије и најгрлатије пиле, увек прво, увек гладно, али за њим брзо стиже и остала пилад питања)

А КАКО ^{НЕ}? ^{ДА} **А КАДА** ^{ДА}? ^{НЕ}

А КОЛИКО ^{ДА}? ^{НЕ}

ЗБОГ ЧЕГА ^{НЕ}? ^{ДА} **АМА ДОКЛЕ** ^{ДА}? ^{НЕ}

(и зачас прождрљивци позобљу свако зрнце неког ДА^{ДА}, и сваку мрвицу неког НЕ^{НЕ})

ХЕЕЕЈ, А ЈА?

ЧЕКАЈТЕ МЕНЕ ^{НЕ}!

И ЈА БИ ^{ДА} ^{НЕ} **НЕШТО...**

(небројено то је јато)

...ШТА ЛИ ДА И ЈА ^{ДА}

САД ^{НЕ} **НЕШТО, ДА ЛИ ДА,**

ПИЈУ-ПИЈУ, ^{ДА} **ПИТАМ** ^{НЕ}?

Једино *стварне* прилике у којима оваква питања јесу постављена, ако су тако постављена, дају употребљиве одговоре. Што се тиче **многих** њима се покривка од помену-те попустљивости **толиких**, раније или касније, укаже као исувише танка. Хладно је у души под њом. Провидна је, танка попут невестине/невјестине/нивистине, кажу – спаваћице. А још им је и тање оно ћебенце од лажне утехе да

„ваш Бога јесте баш један Бога, и наравно-наравно, јесте он је баш Бог&Батина, добро-добро, и наш је, баш и наш“, јер поцепа се то, лако раздере, испод те глумљене кроткости, испод притворне помирљивости, извири им притајени безверник, као прст из подеране чарапе искочи кочоперни безбожник – атеиста **толики**. Онај којег ће **многиста** отворено, ако је благонаклоно расположен, звати *братор неупућеним*. Једним ја^адним који не зна ја^адан шта чини, *опрости му Господе, јадно ја^адноме...* ИТД.

Уколико и сасвим неочекивано удари о неки чврст, баш чврст, и још чвршћи, о најчвршћи атеизам, *охо-хо, овог као да су нам армирални*, ако се изненада судари с упорним безбожништвом, сучели се са бандоглавом тврдоглавошћу неког неверног **толиките**, онда, налик лађи што изгубљена у магли скрши корито о стеновит гребен, има тако да напукне и благонаклоност скоро сваког **многисте**. Затим, попут насукане барке што сад тоне у дубину мора, тако има тонати и његова пробушена, *ја^адник јадн...* благонаклоност, потонуће у тмурну, смркнуту, *'ма, гад један гадни...* – у злу одбојност. Тад му се пред очима, ту, у трену трена, *hic et nunc*, као неком магијом, наравно – црном, прецрном, најцрњом, налик каквој супер-гусеници што у трену цепа свој неугледни костим и претвара се у лепршаво, ваздушно биће, исто се тако тај **толикиста**, муњевито преображава однеупућеног, бедног несрећника у мрског неразумника .

Више му није само гмизаво ја^адан, црв неупућени, него му се ту, пред носом, из те гусеничаве гмизавости, одједном се некако сулудо размахео, безбожно се, а то значи – улудо се крили над овим и оним светом, постаје већ и чудан, дакле, чудак, дакле – сумњив, накарадан. Додатно оптерећена сликом те нечастиве метаморфозе, као теретом који нагло упија воду, напукла, бушна безазленост **многисте**

тоне и даље, у све дубље, у мрачније слојеве. Потонуће од подношљиве одбојности до неподношљивог осећања одвратности, *огаван је, љигав је, одвратан је тај толики*. Ако то не може јавно, онда међу својима, међу **многими**, именовале ставове **толиките** и настраним и opakим, чудачким и лудачким, проповедајући да ти **толики**, ти *„зли тирјани душе бесамртне“*, сви одреда морају бити или тупи празноглавци или зли безумници, а највероватније да јесу, ако је то могуће – обоје од тога, *праштај им Господе наши, ето праштај ако баиш мораиш, јер можда гадови заиста и не знају шта...итд...итд.*

На крају, не чуди нити оштрина ставова, *„мумиофили сте сујеверни“* – оних **првих**, нити наслућујућа жестина овлаш испољених страсти, *„душе сте тирани опаки“* – ових **других**. Не чуди нас обострана нетрпељивост што повремено извири иза сучељених уверења попут нечешљане косе испод нахереног шеширчета. Не чуди ако се макар и „зирне“ у историју. Ако се „баци“ и тек овлашни поглед у дебеле, јешне хронике, и гојазне, а увек гладне анале, где се подробно описују како давна и мање давна, тако и скоро минула, па и текућа збивања. Тада се лако увиђа да ма колико биле мале разлике између неког **многизма** и сваког **толикизма**, чак и онда кад су искочиле тек две-три искрице несугласица између једног који верује да је **многиста** и неког који мисли да је **толикиста**, временом се ипак то безначајно, те искре, искричуљци, неминовно се разбуктају, или – како би то склепао неки умољчен, прашњав, али искрено огорчен појета: *Разгоре се искре варница у голем огањ размирица./ А огањ се, кђ талас мора, у ватре разлије раздора./ И усправе се попут стења, врх неба пожари гложења./ Све то* (тешко га је зауставити, ево му већ и следеће строфе) *што сад на - клено гори, из две-три искре себе створи./ Од бедних нам искричу - љака – пламте ломаче патуљака./ И сад на њима...* (сад му је ми-

крофон искључен па му се најзад ми убацујемо у рефрен) ... сада се чак и гњецаве, најгњецавије међусобице чврсто пеку и запеку на пламену тих ломача, окамене се попут цигле печене у керамичарским пећима. Испрва лако уклоњиве супротности постану толико нерастворљиве да освану налик масним, тврдо скорелим мрљама на тананом ткању најфиније чипке, дакле – трајно неизбрисиве. А трајно вам је хронично. Ххрхронично-ххрхронично, шушкајући, шушљајући, хркћући – сведоче огорели листови летописа.

7.

о временима сасвим магарећим

Ипак је нововековна епоха успела пронаћи средњи пут којим се прошло између огњева и ломача. Искрчила се једна стазица која, на оба краја, има кићено исписане табле „БУЛЕВАР ТОЛЕРАНЦИЈЕ“. То је стазица којом данас шеткају сити вуци и броје ли, броје раздрагане овчице. С једне стране стазице стоје **многи** и смерно запевају: „ *Laudate Dominum, Господа хвалите!*“. А са друге стране, *vis-à-vis* – јер **увек** су две стране, макар две *наспрамне* – жустро скандирајући, налик групи која се страсно надгласава са супарничким навијачима на пластично постоличеним трибинама стадиона, толики им одговорају: „ *Listening to Reason, Разум слушајући.*“

А ми би све њих, пре но што се зачују последњи звиждуци судија, пре но што сирене, слично трубљама оних седморо анђела Откровења Јовановог, не огласе крај утакмице, све би их подсетили да граница наших слобода јесу слободе **других**. Оних који чине наше **другство**, односно **друштво**, и због којих се оно зове управо тако, а не **једанство**, или **једноштво**, или како већ не. Отуда, иако су можда чули за оног филозофског магарца што стоји гладан између две подједнако примамљиве гомиле сена, а бивајући неспособан одлучити се ка којој би кренуо напослетку умире од глади, ипак данас као да је највише оних који се не приклањају ни једном од непомирљиво постављених уверења. Оно толико пута потезано **можда**, оно што се већ излизало, утањило од употребе, улегло попут старог прага испод којег непрестано хуји промаја, такви изговарају са великим „**М**“, и прихватају назив *агностика* (дакле, ознака *благо неупућеног*) достојанствено, без понижења.

Супротно томе, они склони искључивостима и употреби крајњих значења (они које је све популарније називати, а већ их и **означавати** – *екстремистима*) тврде за агностике да својом **мождијанском** неодлучношћу заправо пристају на име, не *благих* већ, слично замашној мери магарећих ушију, *не-може-бити-већих-незналица*. Ипак, не само из перспективе магареће филозофије, изгледа заводљиво сложити се с њима, с агностицима, да о тако нечему, што по својој природи, и по свему другом судећи – јесте несазнатљиво, да о томе не смемо изрицати искључиве ставове и заузимати непомирљива становишта. Ко чини супротно, позивајући се уз то на разум, заправо поступа неразумно. Дакле, управо магарећи, подобно том копитару. Таквом разум само дангуби, слично оном попу, легенди пословичној, што вас цели дан, веле, крсти нечије јариће, мале папкаре. Тако некада и разум дангуби, хвата неке онострани зјале, а још му толико остаде посла. Правог посла, реалног, природног, а не тих метафизичких, натприродних *има га–нема га* доколица. Остало му је ствари које мора да обави на овом стварном свету да би једном био оплевљен накупљени простаклук у маслачак-душама, и свуда била посејана општа просвећеност. Да ово неосвешћено, неразумно, по душама запуштеним, угаженим изцикљало, ово простачко, на све стране врвеће – буде култивисано. И дангуби разум, јер се о веровањима и уверењима, као ни о укусима – не може рационално расправљати. Откад је то знано, откад још поколења и поколења школских врабаца (*passer scholasticus*) цвргоље на латинском, данас само они, како о нечијем гушту, *de gustibus*, нема дискусије – *non est disputandum*. Може се, управо тако масе забавно поучава и таблоидни „јеванђелиста“ Saint Ripley – само **веровати или не**©.

Већ одавно дозволивши сопственим страстима да неспутано учествују у расправама, некад стварним, са другим и другима, а данас тек замишљеним дискусијама на

овострано / онострани теме, као да му у неком забаченом углу ума остаде чамити заборављена она амфора на којој, због прста прашине полегле јој по напуклој ручки, од славног имена остеде читљив тек један слог ~~МИХИТО~~, Михајло Скерл се служи изразима неотупљене оштрине док заступа став, раније јавно, кад год су му то допуштале прилике колико-толико омеђене пристојношћу, а сад никако другачије него у себи, пред собом, заступа став да сваки покушај одмотавања трулих завоја са било које од мумифицираних ирационалности, односно, све тежња да се, попут скоро ишчезле врсте преживара, обнови неки *homo religiosus*, јесу, како каже – манифестације чисте десперације. Заправо, он би раније, онај ранији Скерл, скоро деценију раније, онај без длаке на језику, тај би казао : „**Размотавање тих балсамованих бесмислица ...**(Бесмислице?! Какве „бесмислице“? Откуд вам то? Кад сте то од мене чули, пријатељи?! Никад!,ето кад – јер никад ниједну религију нисам тако назвао. Вас двојица као да сте дремали на „часовима“. Нисмо дремали, Мишел-друзе, али јесмо певали. Јесте, Мишелони, оснивали смо старограчки хор. **Па шта?** Слушали сте ме ваљда и пре тога? Уосталом, Стив, ти и сам знаш, а можда зна и Пјерињо, или вероватно не зна, а можда ни ти, али свеједно, ево ја вам сад кажем да они сами помињу бесмислице. Неки од верника. Можда и већина верника. У свему и по свачему верујући. Узвикују: *Credo quia absurdum!* Диче се *вером* у *апсурдно* управо зато што јесте *апсурдно*. Верују само зато, и баш зато што и њима самима, оно у шта верују – јесте сасвим бесмислено. А што им је бесмисленије, то више и верују. Сви верници. По свему. По било чему.) **...није друго до испољавање голог очаја.**“ – или би казао нешто томе слично, нешто попут: „Очајање се то обзнањује, пријатељи. У свим тим чудесима и безбројним божанствима отелотворује се слика голог очаја. Безнађа у који западне сваки разум кад лутајући удари у невидљиву међу смисла. Зуји-зуји, мисли-мисли, зашто?–како?–чему? –чему? – па трас! Тресне у непрелазну границу. Звекне, разбије се о сопствену немоћ да одмах, чим му то падне на

ум, докучи и прво **зашто?** и последње **чему?** Да сместа, из ових стопа – разазна бесконачно. Да прозре сваки узрок, да увиди најдаљу последицу. *Aut Caesar, aut nihil.* Ил' пуковник ил' покојник. **Или-или.** Па настави „пуковник“ на своју **зашто?/чему?**–немоћ, тако непрелазну, непробојну, и тако разбијен, улупан, настави бесмислено кидисати. И даље насртати, пријатељи, апсурдно верујући, попут какве избезумљене муве што главом махнито удара о прозорско стакло, да се ту може проћи. Да се та међа може, да се мора одмах прећи. Да ће стићи до неког свог апсурдног мувљег Бoge. А неће. И не може. Ту му нема пролаза. Нема пута који туда води. Јалови су то покушаји. Само глава има прснути.“

8.

срце је само једна пумпа, или: ко са децом леже ...

Можда. Можда има границе преко које се не може. Али исто тако, међа наше свести, то данас знамо, а ваљда је сазнао и Скерл – није међа света. Није чак ни граница оног што називамо нашим светом. Људским. Брег смо ледени. И границе, као неке непрелазне ивице, како изгледа, можда уопште и нема. Нигде и никад и никакве. Нема краја и нема почетка. Ни простору, ни времену. Јер они се, кажу, и не шире у нечему ван њих, већ из себе, у себи, из своје бесконачности, у сопственој бескрајности. Можда. И ко је онда тај који би знао куда се то може и мора стићи? А куда не мора или не може? Ако нам нешто изгледа, или личи на несазнатљиво, зар га изричит став, искључив, непоколебљив, неће учинити трајно таквим? Вечно недокучивим. Оставити га на милост и немилост оном митском бунцању **многих** и ирационалним ограничењима **толиких**. Ови **други** не желе размишљати о Богу јер *знају* да не постоји, а **први** *знају* да постојање Бога јесте несазнатљиво, али је управо зато и несумњиво.

И тако, и први и други, сеју ли, сеју по покорним, податним, по дресираним душицама згомиланих, нека произвољна *pro et contra* стања, крећући се у једном безизлазном кругу попут детета које до смалаксалости јури верицу око дрвета. Теистички маслчак до маслчка метафизичког. Сав онај бујању склон „идеалистички“ драч, и коров којекаквих „материјализама“. Остављајући по страни њихова натпевавања о „првим“ узроцима и „последњим“ стварима, разум се мора кретати између стада, по оној вучјој стази. И никад не сме престати да се пита. Никад! Да ли неко извикано „недокучиво“ заиста јесте непрелазна међа? Да ли је уопште међа? Или је можда праг? Пролаз?

Први корак ка неком великом, ка највећем могућем изазову постојања?

Ипак, за Михајла М. Скерла, ту нема недоумица и колебања – све има почети у петак. У петак оног винског месеца којег хиљаду и још коју хиљаду година називамо осмим (*octo*), а бројимо га као десети (*decem, decimus*), док онај назван десетим (*december*) – то сви знају, мада мало ко зна зашто – сматрамо дванаестим (**XII**). Дакле – све има почети једног листопадног октобарског петка у години која по реду има бити већ **1995**-га откако се по некој, **толикима** сумњивој, непоузданој рачуници, у породици једног назаретског дрводеље, сваки **многиста** верује баш у јудејском граду Витлејему, догодило се (**толикиста** овде редовно умеће – **као**) рођење извесног Галилејца.

Редни број дана, редослед тог петка у октобарском месецу године **1995**-ге, биће баш онај који, још од препотопних давнина, сваки звездочатац рачуна даном веома баксузним. То је дан што поретком први искорачи ван дванаесточланог колоплета поднева и поноћи, ступи ван блаженог загрљаја васељенског туцета, од памтивека штићеног древним космичким силама од сваког злокобног удеса попут детета у мајчином наручју – дан тринаести.

Сваког коме оно *можда* макар и мрдучка душом, показујући, доказујући да му је још живо, да му *можда* можда важи, тринаестица би нагнала на опрез. Опрез, сине, осврни се, брате, сестро, не устај на леву, драга, не седај на ћоше, друже, ниси јео бунике, ниси, мила, пала с крушке, весла сисала, невоља је у ваздуху, баксуз на видикку. Али, слично већ више пута поменути **толикима**, и Михајло Скерл *верује* – и то верује (као и **толики**) с некаквим *правом*, с правом проистеклим из разних научних одмеравања, премеравања и усмеравања, *верује* (он би рекао: Сма-

трам! – а мислио би: **Знам!** Ја не верујем – ја *знам*. Не дам вам своје *знам*. Хиљаду му година требаше истргнути се из страшног, из најстрашнијег загрљаја. **Не дам!**) – дакле, *сматра* како стара звездана и магијска знања древног предачког духа... (која ипак, без намера да се сврставамо на страну **многих**, исувише оштро и превише поједностављено беше проглашавао „страшним и најстрашнијим“. Оштрина данас сасвим[ваљда] безразложна. Откад још, као што је речено, згаснуше[ваљда] оне ломаче. Сада се о томе снимају филмске комедије и приказују шаљиви комади чији се јунаци жене вештицама. Модерно демократско друштво различита мишљења чини колико-толико узајамно трпеливим и безазленим. У крајњем случају, данас свака религија, и спрам најзадртијих **толик**их, може стајати само као једна, попут мита или басне измаштана предачка прича. И она, слично басни, и међу њима, међу таквим **толикима**, може наћи своју сврху у моралној поучности. А код већине **многих**, код оних „по рођењу“ верујућих, код теолошко неуких, ако ништа друго, може и даље служити као опробан и незамењив палијатив, средство којим се донекле, па чак и значајно ублажују муке и стрепње што прате увек сложено и тешко, величанствено и ужасно људско бивање. И религија, ако данас можда није ништа више од тога, ништа боље него **БАСНА & ПАЛИЈАТИВ**, два у једном – није ништа ни горе од тога.) – ...дакле и дакле: *сматрајући* да све то јесу углавном збирке празноверица и скупови доказаних заблуда, „голи очај, пријатељи, јадиковке немоћних, бла-бла...“, допустио је да му петак тринаести, месеца октобра, отпочне без обредних радњи, по **многим**а нужним да се од себе и свог дома отклони *свака* недаћа.

Или – ако не баш *свака*, ако се наступајуће зло неминуовно мора збити, ако по природи својој јесте **неизбежно**, онда се бајним чарањем невоља могла макар ублажити, могла се, данас би то рекли – *гарантовано минимизирати*, а некад се казивало: *јамачно умалити* – како су то већ говорили и сматрали *Стари*.

Они *Стари* који, много пре него што се подела на **многисте** и **толикисте** уопште и зачала, чак и наслућивала, беху заједнички преци и првих и других*. Они би сад, уколико би нас могли чути, ти *Стари*, они би углас, сви до

* - Вас двојица се увек тако до'ватите, кô они јарчеви на брвну. Преседне ми, бре, пиће. Стив навали с тим како тог Бога-гарант-нема-да-Га-нема. А ти, Мишелони, кô нешто тотално не верујеш, па му не верујеш. И до'ватите се тако, има га/нема га/има га, па удри челом о чело. Пароле избацујете кô на протес'ном збору. Не попуштате, бре, ни за длаку. Ни за нокат. Баш кô они овнови. А ја, до неба хвала мом Милораду, не морам да се бодем ни с једним ни с другим. Јер ја сам, ето... како оно ... **да!** – ја сам гностик. Значи: ја сам за **можда**. Јер **можда** би нечега тамо горе, тако то мој Милорад, **можда** би га, синко, дођавола, могло још и бити. Ко би га, бре, знао? Зато – држ се ти, сине, златне среде по том питању. Паркираш се фино на прагу, једна ти нога унутра, друга споља, нек личи и да улазиш и да излазиш. 'Ма, има бог да те види.

- Ако си се баш тако „паркирô“ мој Пјерињо, онда ни ти, а ни твој Милорад, нисте гностици. Гностици, пријатељу, беху припадници разних ранохришћанских секти. И нису се држали ни неке златне средине, ни златне среде, ни црног петка – него недеље. Свете Богине недеље. Јер беху потпуно испуњени вером. Од оне непопустљиве длаке коју помињеш, од темене длачице, до ножног нокта бејаху сасвим уверени у постојање Божје.

- А што кажеш „беху“? Зар они више нису верници?

- Верници су били док уопште беху **били**, дакле – док су као такви постоја-

ли. Њихова кршћанска браћа темељно их истребише чистећи правоверно жито од јеретичког кукоља. Ко је гностик, ко то бејаше – тог више одавно нема. Све ти је то потамањено.

- Пјер је вероватно хтео рећи да је агностик.

- То, Стив! Баш то! Пермутовô сам...

- Али све док нам овде кликћеш то своје **можда-можда**, док носиш у срцу и трачак сумње спрам Боге – ниси ни агностик.

- Како нисам, бре Мишелони? Ето, Стив гласа за **да**, ти гласаш за **не**, а ја за **можда**. **Можда**, то значи да сам неопредељен. Има ли непредељених? **Има!** Један! Тај сам. Увек између.

- Тачно је да агностик није ни за **да**, ни за **не**. Али исто тако није ни за неко **можда**. Јер агностик не сумња. Он зна, он тврди, он каже: свачији ум, стојећи пред питањима о натприродним појавама, стојећи пред нечим што је с оне стране могућег искуства, заувек остаје без одговара. Без икаквог поузданог увида. Пред оностраним, ум једног право агностика има бити вечито празан. **Tabula rasa**. У њему нема нити **да**, нити **не**, нити икаквог **можда**. По агностику, и теисти и атеисти подједнако греше. Садржајнији одговор од слегања раменима, па чак и мање, од муклог ћутања, од прста на устима – агностик нити жели, нити мисли да се уопште може дати.

- Значи он је кô нешто у фазону: само ви, синови, тупите, а мене лепо баш боли уво за све то.

једног, заграјали: 'Ама, синак, знали смо! Как'о „сматрали“? Как'о црно „сматрали“? Не помињи нам „сматрали“! Него вала баш јесмо знали, јербо смо **вјеровали**, а што вјеровасмо то бијасмо и **знали**“. Дакле, „вјеровали су јербо су знали“ како би чарним чином „јамачно“ могли предупредити барем то да зао удес, иако страшан, иако неизбежан, не донесе барем голему и тако разарајућу несрећу да њене посл.итд. никад, и ни са чим више не могу бити откл.итд. Ако би бајање било добро погођено, а и то су ваљда „знали јербо су вјеровали“ – **јашта** да смо, синко мој! Исто ти је знат и вјероват! *Исто!* Баш из так'ог *истог* душа ти правовјерна себи преде *истину*, кô как'а преља. Она брзопрста, она

Згурени бизон,
пешина *Altamira*
Шпанија

- Могао би то и тако пренети свом Милораду. Али ја бих пре рекао да агн-стик сматра како све чудесне појаве и надприродни појмови јесу недокучиви разумом. Зато се о њима и не може имати мишљење. Нити на то треба трошити речи. Дакле – *пссст ...*

- Па то каже и Стив! Је л' тако, Стив? Причô си како Бога не можеш сазнати. Не можеш га... не можеш... како си бре оно причô ...

- Бога није могуће научити.

- **То!** Не можеш га бре научити. Наубати кô неку таблицу хемијских елемената. Израчунати га и доказати кô теорему. Та ти је добра, Стив. То би ти исто рекô и мој Милорад ...

- Јер баш тако и јесте. Бог није спознатљив умом него срцем. Бога можеш волети, Пјер, а не можеш га мислити.

- А Мишелони га не може ни смислити. Је ли, Мишелони? Шта сад ти кажеш? Како ћеш одговорити на ово Стивово срце? Можеш ли то икако тим сувим мудровањем о његовом **да**, и о твојем **не**?

- Никако. Не сабирају се бабе и жабе, Пјерињо. То ваљда знаш. Или ниси баш пажљиво слушао нашу стару учитељку? Наш Стив помиње срце јер мисли да ни он, баш као ни неки агностик, немају *мишље-*

ње о Богу. *Tabula* сте *rasa* – је ли тако, реци, Стив? Праазни. *Tabula rasa*.

- Пред Богом, Мишел, и само тако, само пред Њим – ум јесте празна табла.

- Али за разлику од агностика, а слушајући, како мислиш – само своје срце, ето ти имаш и **уверења** о Богу. Чврсто си уверен у некакву егзистенцију неке тамо или овамо натприродне силе, која, ма како је назвали – није ни од чега ограничене.

- Ја нисам уверен, Мишел, ја верујем. Пред Богом разум јесте празан, ал' је срце пуно. Ал' исто тако, и ти си онај који верује. Ако није могуће разумом ишта сазнати о Богу, а није – ни ти не можеш знати да га нема. Пред Богом и твој разум јесте *tabula rasa*. Према томе, и ти можеш тек веровати у Његово непостојање. И ти верујеш. У празно. У путо. У неку безбожну пустињу. Зато код атеисте, код сваког атеисте, поред разума, пред Богом јесте путо и срце. Сваки човек може бити или верујући, пуног срца, срца исписаног Божјим речима, или глув за те речи. Неверник. А таквом је срце заиста празно као пребрисана школска табла. *Tabula*. Трећег нема.

- Како нема? Ево ти овде живог Пјериња. Код њега може да **може**, а боме може и да **јок**.

брзоплета што умије нит танану вјешто извућ из гужве вуне умрсите. И зато јесмо знали, баш по вјери, да нами чарање јес' ваљано. Јес'. И јесу нам так'е молитве. И ваљан јест пост, и свете нам јесу жртве. Јербо, све то чињаше да нас

Црна крава и фриз малих
коња, пећина *Lascaux*, Француска

- Па јесте, Мишелони. Да се баш нешто пржим на веру и није тако. Ал' да опет кажем – кô би Га знао? Нечег *можда* горе заиста има. А некад опет кô да Га *можда* и нема. А опет, кô да би Га, бре, некако морало бити. Баш морало. Ни да уђеш, ни да изађеш, што рече мој Милорад. У какве ли ја то спадам, Мишелони? Укакве ли сам то упô с овим својим *можда-можда*?

- Ти си као некаква подврста скептика. Пробабалиста. Умерен, неодлучан скептик. Сумњиво ти *да*, сумњиво ти *не*, сумњаш и у сумњу. Па ти једино дупло *можда* изгледа као поуздан поклопац за тај божји лонац и чорбуљак у њему.

- Капирам бре, Мишелони: пробалиста. Учио се неки енглески: *maybe, perhaps and probably*.

- Заправо, *probabilis* је реч изворно латинска, али то и није битно. Истина је да већина вас који се, било по себи или по другима сматрате агностицима – заправо јесте пробабалисти. Са својим *можда* стојите скоро подједнако удаљени и од теисте и од атеисте. Као неко збуњено детенце испред два крцата послужавника. На сваком се нуди по једна врста колача: Хоћеш ли, сине, ове с млевеним орасима или би оне с прженим бадемима? Слободно нам ти, синко, изабери. Међутим, дете жели од обе врсте, и то макар по два. То би заиста било слободно. Потпуно слободан избор. Али оне лимитирајуће и вечито присутне *или-или* маказе приморавају те, као и све, као и увек – да одрежеш себи тек један комад од само једне сорте.

- Ко ме бре сили, Мишелони? Шта причаш? Какво дете, какви бадеми, бре? Није

ти ово ни средњи век, а није више ни комунизам. Па да буде оно, што рече мој Милорад, ај' брате пали свећу – ај' друже гаси свећу. Ону славску. Кô рука дебелу. Мени је деда Ђурђиц славио. А Милорад баталио. Каже: морало се, сине. Ал' сад су те маказе у мојој руци, Мишелони. Лето деведесето. Демократија, бре! Слобода, сине. Пали-гаси, оћеш-нећеш, брате-друже – ко те бре пита?

- Али зар ниси чуо Стива? Није ти ствар у славској свећи него у срцу. По њему, пред Богом јеси или верујући празноглавац, или, ако си неверујући, јеси и празноглав и без срца. Дакле, празноглавац + бездушник. Са својим *можда-можда* за њега си и ти један тупав + један безосећајан Пјер. Душа ти је дошла „дупло гола“, као оне празне домине што их преврћу пензионери.

- Не слушај га, Пјер. То управо Мишел уме тако *или-или* да сече по људима. Па му се свет с једне стране дели на глупе и тупе, а са друге на њега. *Eine Welt*, то ти је свет, *und Mihael Übermensch*. Миша Натчовек.

- Па јесте тако, Стив. Нађе се у свету и глупих и тупих. Колико хоћеш. Али то ми ових дана јесу неки тамо други. Пробабалиста ми више дође као Буриданово магаре. Природе њихових недоумица разликују се по квалитету, јер сено је сено, а Бога је Бог, али ипак би се, *mutatis mutandis*, дакле, с одговарајућим изменама, сваки пробабалиста могао упоредити са славним магарцем.

- Какав, бре, мутирани магарац? Је л' би ти то, Мишелони, сад нешто мало да вређаш? Ил' ти то можда нека Езопова басна?

снађе мања, по чем' блажа невоља. Кол'ко се пута, синовац, 'иљаду се пута у то бијасмо

Мртви вепар,
фриз у пећини
Le Roc, Франц.

Два
МаМута
Font de Gaume,
Франц.

увјерили. Тако нас живот, сине, све наново и наново томе поучаво. Ама, вавјек се биједа људска, и зла срећа, обадвије

- Није Езопова, Пјер, него филозофска. Мишел хоће казати да си неодлучан попут тог магарца доведеног пред две једнаке гомиле суве траве. Односно, попут оног детенцета пред орасима и печеним лешницама.

- Неодлучан? То и јесам, Стив. Па и сам то кажем: **можда-можда!** Али магарци су ваљда тврдоглави, а не неодлучни. Гледали смо то оног лета, сећате се? Оно кад смо кó матуранти камповали код Макарске. Сећате се? Башка Вода, бре. Стало магаре, па ни макац. А онај чича одлепио. Барба. Барба Никша. Туци-вуци јадно живинче. Не вреди му. Ниш не вриди, дицо моја! 'Ма, сећате се бре, скидали се од смеа. И годинама после. С магарцем, бре, „дицо моја, ни двојбе“. Нема ти ту сумње. Кад се тај заустави баш је гад одлучио да не мрда даље. То сви знају.

- Видиш да не знају. Па мало помешају тврдоглавост и неодлучност, веру и знање, односно незнање. Јер не ради се о знању. Ни о каквом знању. Јер може се само веровати. Веровати да Бога има, или веровати да Бога нема. А знати се може таблица множења.

- Држи се ти, Стив, своје вере и уверења, и не уплићи их у знања и незнања. Срце ти ту не може помоћи, ту треба логика.

- Па то и кажем, Мишел! Увек исто казујем: постојање Бога ствар је срца.

- Тако је, Стив! Али зато непостојање Бога јесте ствар ума. Тврдити како у постојање или непостојање извесног Господа Бога Оца & Осталих могу само и једино веровати, исто је као рећи да

једино могу **веровати** у постојање или у непостојање Деда Мраза. Да никада нећу **знати** и **сазнати** да ли га има или нема. Како онда сви **знамо** да га нема? И да **он** није тај који нам купује, пакује и доноси божићне дарове?

- То није исто Мишел. То никако није исто. То... то ти је... баш је увредљиво. Неко би поређење Бога и тог ... тогбољшевичког Деде, могао би то сматрати вееликом увредом. То није исто.

- За тебе није исто. И за тебе, то верујем, јесте увредљиво. Јер тако то види, и тако то доживљава твоје вером препуно срце. Оно ти каже да Зевс, Јупитер, Перун, Один, Брама, Шива, Santa Claus и Деда Мраз јесу све одреда измишљотина до измишљотине. Јер сви Грци, Римљани, Словени, Германи, Индуси, произвођачи бућкуриша званог **Tamo-Neka-Cola**, а наравно и комунисти – јесу склони лажима и измишљотинама. А Јехова није лажан. Јер Јевреји, па то сви знамо – измишљању уопште нису склони. Њих је драги Бога прво сасвим оперисао од фантазирања, па их онда изабрао да им исприча истину о свету и свемиру. То ти каже твоје вером препуно срце. И заиста, за разлику од тебе, ни ја, као ни неки „агностици“, немам срце испуњено таквим **уверењима** и сличним **веровањима** о постојању натприродних сила. Али за разлику од тебе, али и од њих, од агностика, ја имам **мишљење** о тим силама. Мислим, односно – **знам** да их нема.

- 'Ма, иди бре, Мишелони! 'Де се то може знати? Како бре?

далеко нам биле, испрвице чињаше повелике. Превелике. Ма донебне. Ал' јопе би се некако

Ловци лове ирвасе,
Cueva de los
Canallos, Шпа.

Врач
који
плеше,
пећина
Les
Trois
Freres,

увијек, ето, поднијеле. Прегрмисмо сваку. И црну, најцрњу, преко главе отурисмо. Како-тако трпјесмо, синко, трпје-смо и отрпјесмо. А откуде би то било? – ај'реци!', и како? – но никако, синовац, никако болан, да нема неђе неко *нешто* шпо ону, вавјек

- Једноставно, пријатељу. Показало се и доказало да нам преци, у могуће одговоре на њима нерешива питања, несврнисходно уплитаху разне богове и богиње. Чуда и чудеса. Магију и мистерије. Тако је по једнима човек створен од земље и воде. Дакле од блата, као некаква грнчарска саксија. А грешна му жена од мушког ребарцета.

- Адам, бре, и она Ева. То сви знамо.

- Наравно. Адам & Евица. Ивица & Марица. То се зна. А знаш ли, Пјерињо, да је много пре синова Адамових било и других.

- Откуд? Адам је ваљда био први.

- Било је оних који су тврдили да човек јесте глина, али умешана са пурпурном крвљу самих богова, а не са каквом водицом. И трећих, по којима сви данашњи људи заправо јесу постали од зрна кукуруза. Јер они глиненни беху врло лош лончарски производ, недопечен, крт, па се као такви сви распадоше. Ишчезли су. У односу на научна сазнања сви препотопни одговори о пореклу света и човека сад су само бајколика бунцања. Мит. А тај је настао управо тако што је послове разума испрва водило срце са својим страстима, са жудњама, са страхом. И зашто би данас, као да смо и даље колективно обузети оним средњовековним религиозним бунилом што је војске крсташа, уз неизбежан људски порив ка плену и пљачки, наводило у походе на мухамедански исток, зашто би опет уплitalи разна фантастична бића у покушаје да одговоримо на нека још

увек, бирократски речено – отворена, до данас нерешена питања. Таквих ће питања, тих отворених, нерешених, нерешивих, изгледа вечито и бити. Али наш нам је ум показао и доказао да је он, ум, не само поуздано, него да јесте и **једино** средство којим се кад-тад може доћи до одговора. И управо зато ја **знам**, ја **мислим** – и ја **не верујем**.

- Да ти је ум пун разних мисли, и да их баш умеш вешто излагати, то смо већ тол'ко пута чули. Зар не, Пјер?

- Мишелони има спикку над спикама. То се зна још од гимназије. Кад га развеже – само тера. Кô гуслар. Сви около зину кô рибе. Поготово „рибе“. Само трепућу онако, оним својим окицама нафраканим.

- Ал' пази, Мишел, да ти сразмерно тој извиканој реторичкој пуноћи, срце није остало управо тол'ко празно.

- Остави, Стив, те сладуњаве флоскуле за цурице које још увек попуњавају споменаре и рођенданске честитке.

- Сладуњаво је само оном који би тако без срца, само умом, само логиком и техником кроз живот. Кô неки робот, шта ли?

- Срце је Стив само једна пумпа, а осећања ти се налазе на истом месту

силну муку, макар за трунку не среже. Сваком је за зеру по чем' умали. Ил' је на труње, међу свију нас – равно раздијели. Јербо ти човјек, само да је с добријем другом, сваку ти патњу и јад море издурат.

где су ти мисли. И није ти могуће сасвим их раздвојити. Осећаш оно што мислиш, и мислиш подобно својим осећањима.

- Ал' теби је то изгледа успело. Још само место вина да нам викнеш туру машинског уља.

- Ало, Мишелони! Стив, бре! Па немој барем ти, Стив! Спустите мало гард. Шта вам је бре? Један глуми инквизитора, а други Ђордана Бруна. Готова је та прича. Земља се врти око Сунца, и Сунце ваљда тамо око нечег, и све то данас уче и деца у вртићима. Веруј, не веруј, веруј, ко вас бре пита. Талијан, кажу, крка жабе, Кинези воле куваног кера, а ми сарме. О томе се, бре, не полемиме. Ај' живели!

- То му и ја, Пјер, кажем. Вера је, кд и љубав, ствар срца. Поред тога, сложићеш се макар с тим, Мишел, данас је сасвим безазлена. И вера и верујући јесу скрајнути, потиснути у ћошак постојања кд пар изнемоглих старчића. Сведени су на бакицу и декицу који, тако беспослени, треба да балавурдији мрмљају неке поучне приче.

- Слажем се, Стив. Тако је. Јесте религија на то сведена. Односно, њене институције, којекакве Цркве. Свима је Нови век сузбио рогове. И баш си употребио добар израз: сведени су. Али оно што се своди, води, приводи – чини ли то добровољно? Не! Јер ниједна Црква није без присиле отишла у тај ћошак. А пре тога, дуго, дуго пре тога, још како су ти старчићи жарили и палили. И Старим и Средњим веком. И Старим и Новим светом. Њихова данашња безазленост, како то најчешће бива, само је мера њихове онемоћалости. Буде ли им се дало да поново стичу моћ, у складу с тим рашће и степен заглупљујућег зла које ће опет сејати светом.

- Право чудо, Мишел, како ти своје зло, те увреде, већ сејеш, а далеко си од сваке

моћи. Према томе, посматрајући тебе, зло је пре последица немоћи. Поздрављам те, Пјер.

- 'Де ћеш бре, Стив? Седи! Помирите се... па нисмо деца бре, недорасли балавци...

- Како ко, Пјер, како ко. Нађе се тако понеки *Übermensch* па му, кд сваком наточеку, расте само она ствар. Остављам стотку... немам ситно. Ја викнух ону туру. А ко са дечицом леже, па макар била и таква, *Übermensch*-деца, прође кд и с обичном балавурдијом...

- 'Ма, седи бре, Стив! 'Де ћеш? 'Ма, немој да устајеш. Па знамо се хиљаду година. И није Миша тако мислио...

- Јесте, јесте! Баш тако. А легнеш ли са децом, устаћеш ...

- Јесам, јесам, Пјерињо. Баш тако!

- ...попишан, Пјер, попишан. Збогом!

- Баш **тако**, и баш **јесам мислио**.

- Стив! Ало! Стив! Оде... оде човек. Ех бре, Мишелони, какав си ти понекад тупација. Не верујеш, не верујеш, а ево испало да си ти кд инквизитор, а он јадни Бруно. Све вам, бре, наопако. Што рече мој Милорад, држ' се сине чврсто, да не испаднеш на кривини, јер коло среће ти се окреће и преврће.

- Та му је добра. Стварно се окренуло и преврнуло. Јер опет дигоше своје смерне богобојажљиве главице. Пуне су новине и екрани попова и хоџа. Зилот до зилота. Без зазирања објављују увредљиве памфлете против атеиста, трактате против ума. Само што не позову на линч. Нико не сме ни да зучне. Траже да се веронаука врати у школе. Траже да им опет доделе, као феуд некој средњовековној власти, силне манастирске поседе. Можда ће тражити да им поред земљишта у посед врате и кметове. Све са кравама, женама и ситном децом.

Дакле зло би ипак бануло, и бануло би сваком, али ипак – мање. Можда и знатно мање. Некад сасвим, сасвим мало зло. Нешто малецно. Ваљда мајушно.

Отклоњиво.

Злица.

Било је чарање. Басма и молитва.

И десила се тек злица.

Догодило се залце.

(Не дам вам своје *знам*.)

Никад! Дјед Мраз је мртав!)

И догодило се.

Али не залце. Не злица.

Но зло. Неотклоњиво.

Непоправљиво. И велико.

Врло велико.

Неки од оних којима стицај друштвених околности и животних случајности бејашу уделили такву моћ, у петак, 13.октобра године 1995-те, коначно и непорециво **одбише** кандидатуру Михајла М. Скерла за ванредног професора на КАТЕДРИ ЗА НАЦИОНАЛНУ КЊИЖЕВНОСТ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА

- Ти си стварно пролупџ. Још ће и лома-че да ти се привиђају. Демократија, бре! Слобода, бре. Лето деведесето. Људска права сине. Оћеш-нећеш – не мораш. Ко те бре пита. Уживај. *Live, and let live*.

- Ако се они поново буду питали, пријатељу, а хтели би, још како би то хтеле душе зилотске, то будни већ и сањају, онда ће ти бити само **оћеш**, биће ти само **мораш**.

- Па шта? Увек ти је неко **мораш**. Живели смо у оном црвеном **мораш** до пре годину, и једва нешто јаче, кад ли оно већ паде онај немачко-немачки зид? И шта? Живело се и преживело. И шта си навалио да се убеђујеш са Стивом око Бога? Видиш како си га убедио. Оде човек, а знамо се хиљаду година. А је л' би пробџ да неког звездаша окренеш у партизановца? А-а?

- Видиш... – то заиста не бих. У прави си, пријатељу. Није било мудро, али...

- Наравно да није. Примило му се од ђалета, по некој несрећи, да буде звездаш и готово. То му је сад до гроба. И Стиву деда био поп, па му се тако примило, и готово. Теби ђале био комуњара, буџа секретарска, па ти се Бого није примио, и готово.

- Није то исто. Они су већином, ми-лим комунисти, били су тек вулгарни атеисти. Попови им лопови, и сличне глупости. А сад се масовно крсте и покрштавају. Преображавају се у исто тако вулгарне теисте. Комуњаре им сад фуњаре, и томе слично. А ја сам критичком спознајом, и својим заиста слободним мишљењем ...

- Ти, брате, да си мислио не би ни отерџ Стива. И не би га чачкџ. Знао би да између попова и комуњара нема бре мира. Нит си ти постџ поп, то видим, нит си оно друго, кол'ко ја знам, икад и био. И шта ми се онда, Мишелони, у то петљаш? И још се препиреш! А-а?

УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ. Попут бране која изненада попусти, те кроз пукотину покуља разарајућа сила накупљене јаловине, тако му сад, кроз неку развалину душе, свест мутно преплављује дуго потискивана слутња, сад већ спознаја, да протеклих седам година, те године што минуше у стрпљивом али мучном ишчекивању, за њега управо постају изгубљене. Године испуњене дугим и слабо плаћеним радним данима. Па оним још дужим – радним и неплаћеним. Марљив труд и покорно чекање, наизменично замрачивани леденом стрепњом и осветљавани повременом севом – сад види – млаке, неутемељене наде, и напошетку ... и ето – одбијен.

Одбијен!

И више од тога. И страшније. Обесмишљен.

У сваком даљем трајању.

У трену је обесмишљен. У трену трена. До најситније честице свог постојања. А нада беше, то сад види, тек чкиљаво, зубато сунце. Сунце-мамац. Оно исто под којим се неки алпиниста пење уз погубљену стрмен залеђене литице. Ено га. Ево га. Надомак стеновитог врха. Ето га сред какве планинске пустахије. Ето где у ритму потмуле, замрзле јеке стрпљиво укива клин по клин. И клин по клин. Па клин. И клин... и клин... и ...вере се. Гмиже. Гамиже. Вратоломни црв. Лази под варљивим блеском данас лажљивог сунца. Клати се над леденим понором попут паука. Прсти су промрзли. Види их. Али откад му још не шаљу поруку да постоје. И по њима да удари, чини му се, зна:

- Има нешто у мени, Пјерињо, што...

- Има у свима бре, Мишелони. Ал' помало. А теби је то овал'ко дошло од онол'ког дружења с оним... са Грингом, с оним Гарингом, Герингом, ил' како ли га већ зовете? Тај кад на неког пружи језик кô да те шчепô питон. Мој Милорад, хваала богу, био железничар, па ми рекô: Пусти ти њих, синак. Нек

се даве и боду. А ти се синко паркирај на праг. Па једну ногу унут...ej! Ено келнера. Да викнемо, Мишелони, још по једну? Па да после потражимо Стива. Стварно, бре, није у реду. Па испô си гори и од оног... од тог Геринга. А знамо се тек хиљаду... **Ало!** Конобар бре!, чујеш бре?, дођи овамо!, ... а знамо се само 'иљадицу година. Тек тисућу...

ништа не бих осетио. Знам. Ништа. Не бих ни јаукнуо. Као ни овај беживотни клин. Па ипак клин по клин. И стопу по стопу. И дахом искиданим. Покиданим. Пузи ли, пузи ка врху. До врха. То се мора. Морам. До врха. Први. Бити први црв. То је циљ. И то је награда. То је смисао. Разлог дивсања. До врха црве. Први. До врха. Клин по клин. Гвозден. Беживотан. До врха. Клин по клин. И клин. И клин. И још клин. И ето га...

Ето где смалаксалим телом лежи на стени, а убијеном душом зури у убицу. Зури у неку... у туђу... у заставу. У комадић ветром шибане шарене крпе. Тек комадић, а сасвим испуњава поглед. Заклања читав видик. Живот. Све. Свет. Свемир. Толико напора. Нељудског. Животињског. Оног прождирућег, сатирућег труда. И крвавог. И бити паук. И бити убити прсте и бити залуд. Залуд, залуд и узалуд. Јер неко је већ... већ јесте. Неко је први. Неки други. Црв други. А први.

А сад се, из овог леда, из ових стопа – мора назад. Доле. У оно раскрављено доле. У подгрејану, зубатим сунцем осветљену, у никад даљу долину. Морам низ смрзнуту литицу. Морам кроз смртоносне сметове. Мора крај прождрљивих чељусти успаваних лавина. Опет угазити у ту грозу кроз коју се успентрао. Али додатно оптерећен. Овако изнутра тежак. Себи отежао. Претоварен разочарањем. Немељивим теретом пораза. Како себе живог снети с врха на коме се већ умрло? Како сад сићи у ту далеку, и све даљу и даљу долину? Тамо где блистају црвене тачке кровова као сигналне лампице на возу што одмиче, заувек измиче... И чему? Могао бих се само препустити. То је лако. Најлакше. Затворићу око. Очи. И корак. Један. Рећи ће: погрешан. Казати: погубљан. Они доле. Они у долини.

Шапнуће: *слава му,*

слава ми...

И готово.